

"Hazaolmak vendégülcsinálni"

180 éves a

SZÓZAT

A Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtár és Információs Központ
Vörösmarty-kiállítása

2016. november 3-tól
2017. március 15-ig

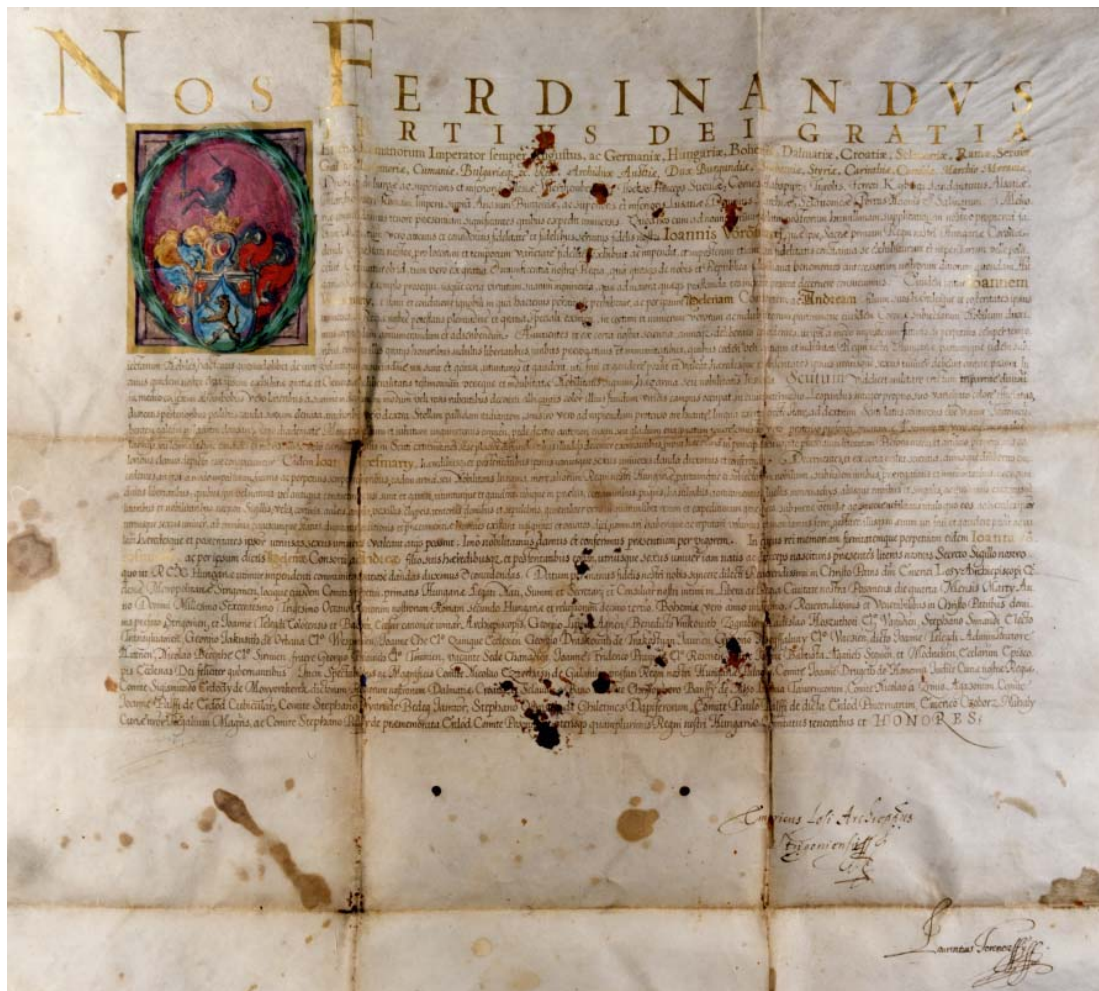
TUDOMÁNY ÜNNEPE

VÖRÖSMARTY MIHÁLY CSALÁDI ÉS SZEMÉLYI IRATAI

A Vörösmarty családnak az az ága, amelyből a költő származott, 1638-ban kapott nemességet III. Ferdinánd királytól. A nemesi oklevelet és címert nagy becsben tartotta a család, de

a mintegy félmilliónyi szegény köznemes közé tartoztak, akik jó része kétkezi munkával kereste kenyerét.

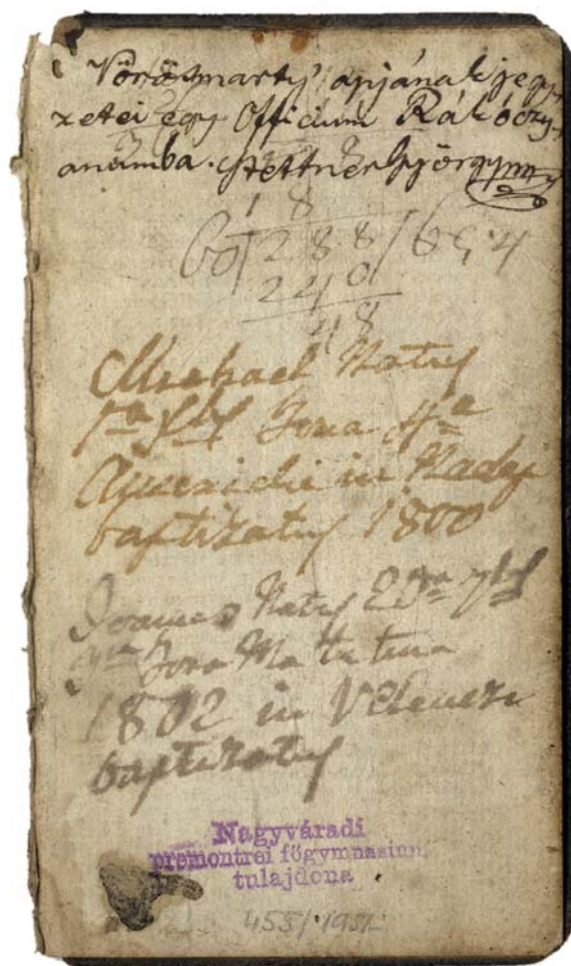

Vörösmarty János nemesi oklevele III. Ferdinánd magyar királytól, 1638. március 4.
(MTA KIK Kézirtattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 711/1.)

Vörösmarty édesapja művelt gazdatiszt volt, de strázsamester és csősz testvérei szőlőt műveltek.

Magyarországon hosszú évszázadokon át szokás volt, hogy a fontos családi események – születések, keresztelők, esküvők, halálozások – időpontját a családi bibliába jegyezték be. Vörösmarty családja is ezt a gyakorlatot követte, azzal a különbséggel, hogy náluk az *Officium*

Rákóczianum szolgált erre a célra. Az *Officium Rákóczianum* a XVII. században íródott, az egyik legnépszerűbb, több mint kétszáz éven át folyamatosan, sokszor kiadott imádságoskönyv volt, szinte minden katolikus család őrzött belőle példányt. Vörösmarty édesapja ebbe jegyezte be latinul Mihály fia születési dátumát: 1800. december 1.

Idősebb Vörösmarty Mihály feljegyzése fia születéséről a XVII. századi népszerű imádságoskönyv, az *Officium Rákóczianum* egy lapján

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 2/103.)

Szerény anyagi körülményeik ellenére Vörösmarty édesapja igyekezett fiának jó nevelést biztosítani. Középiskolai tanulmányokra a székesfehérvári, majd a pesti piaristákhoz küldte.

Vörösmarty a szegény nemesfiúknak legbiztosabb egzisztenciát ígérő pályát választotta, amikor 1817-ben beiratkozott a pesti egyetem jogi karára. Bizonyítványa (*Testimonium scholasticum*) tanúsítja, hogy a jogászoknak akkoriban magyar nyelvből és irodalomból is kellett vizsgáznuk.

TESTIMONIVM SCHOLASTICVM.							
Nomen, et Cognomen, Aetas, Religio.	Gens, seu Natio, Locus Natalis, et Comitatus	Pater, vel Tutor, aut Curator, ejus- que Conditio, et Habitatio.	Annus et Schola, quam frequentavit.	Classis			
				In doctrina Re- ligionis	In Literis, et Scientiis.	In Studio Linguae Hun- garicae.	In Moribus.
D. Vörösmarty Michael, Annos. 19. Pro catholice.	Hungarus Nobilis, Nyek, Cottus Alboregalensis.	Curator Franciscus Vörösmarty Nobilis, Piaristae habitus.	Anno 1819 20 Fragmen- taria Kecskem- et Annum Philoso- phiae.	Primo Semestris inter 117. Condi- tiones Religionis inter 9. Eminentes 18 ^{us} Diplomata inter 37. Eminentes 15 ^{us} Rhetorica inter 37. Eminentes 30 ^{us} Philosophia per 225. Eminentes inter 54. prime classis 6 ^{us} Arithmetica inter 24. Eminentes 1 ^{us} prime classis 14 ^{us} Physica. inter 42. Eminentes 5 ^{us} Economica inter 37. Eminentes 19 ^{us} Technologia inter 57. Eminentes 17 ^{us} Geographia Hungarica inter 57. Eminentes 15 ^{us} Secundo Semestris inter 118. Condi- tiones Religionis inter 39. Eminentes 14 ^{us} Diplomata inter 45. Eminentes 19 ^{us} Rhetorica inter 57. Eminentes 15 ^{us} Philosophia inter 57. Eminentes 14 ^{us} Arithmetica inter 24. Eminentes 30 ^{us} Physica. inter 42. Eminentes 5 ^{us} Economica inter 37. Eminentes 19 ^{us} Technologia inter 57. Eminentes 17 ^{us} Geographia Hungarica inter 57. Eminentes 15 ^{us}	Prime Classis inter 6. Secundi		
Datum & Locum Philosophicae & Scientiarum				Anno 1820 Mensis Octobris 30 ^{us}			
Michael Faber hunc Technologiae & Rhetoricae magis Prof. per pathum Rhetoricae Faber hunc Philosophicae h. c. Decanus				Faber hunc Technologiae & Rhetoricae Faber hunc Philosophicae Faber hunc Technologiae & Rhetoricae Faber hunc Philosophicae			

Testimonium Scholasticum, Vörösmarty Mihály egyetemi bizonyítványa
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 778. 43. fol.)

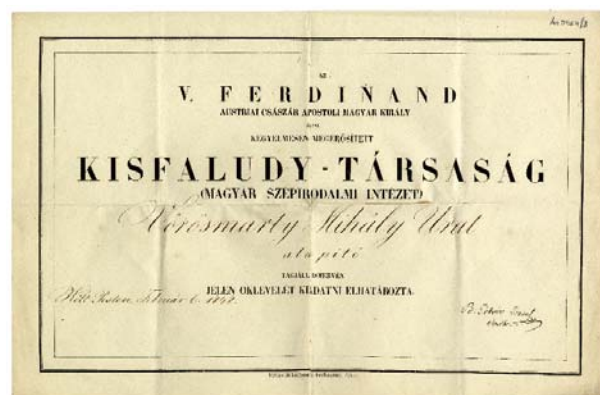
1822–1823-ban a költő a Tolna megyei Görbőn volt joggyakornok, majd 1824-ben ügyvédi vizsgát tett. Megszerezte ugyan az ügyvédi oklevelet,

de némi bizonytalankodás után úgy döntött, hogy inkább a rögzöttebb írói pályán próbál boldogulni.

Vörösmarty Mihály ügyvédi oklevele, 1824. december 20.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 711/2.)

Az 1820-as években, amikor Vörösmarty költőként jelentkezett, Kisfaludy Károly volt a magyar irodalom vezéregyénisége. Tekintélyét az is bizonyítja, hogy 1830-ban a Tudós Társaság elsőként őt választotta tagjai közé az (első) nyelvészeti osztályba. Tanítványai, követői 1830-ban bekövetkezett halála után is ápolni szándékozták emlékét, 1836-ban ezért alapították meg a Kisfaludy Társaságot. A tizennégy alapító tag egyike Vörösmarty volt.

A Kisfaludy Társasági alapító tagságát igazoló oklevél, 1848. február 6.

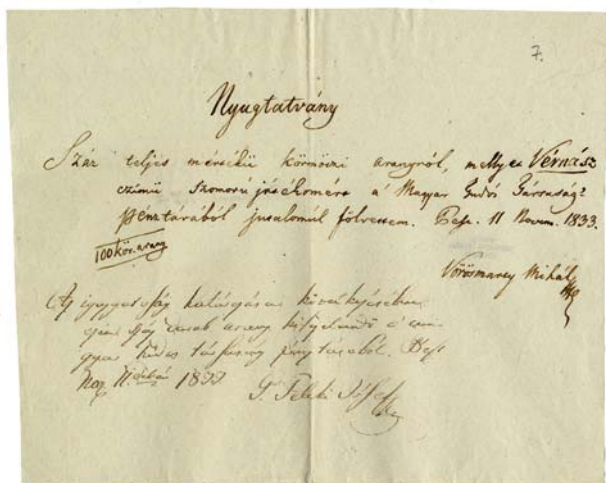
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Ms 5464/3.)

Sorsszerűnek tekinthetjük, hogy huszonöt évvel később Vörösmarty ugyanott, Pesten, a Váci utcai Kappel-házban hunyt el, mint a mestereként tisztelt Kisfaludy Károly.

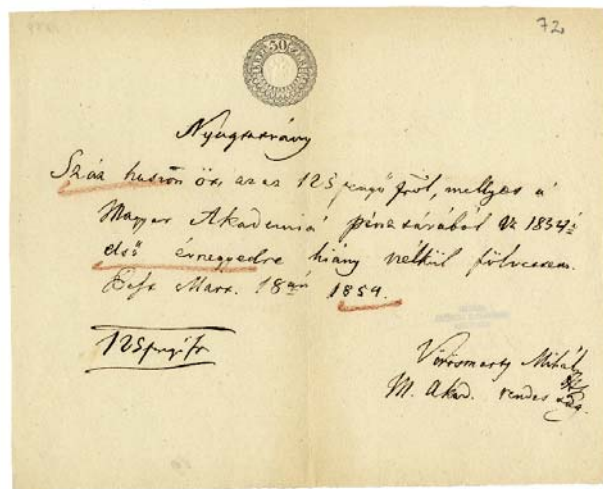
Vörösmartyt első között választották a Magyar Tudós társaság tagjának, és sokat dolgozott a nyelvészeti osztály tagjaként. Rendszeresen részt vett az Akadémia pályázatain. *Vérnász* című drámájával ő nyerte meg az Akadémia 1832–1833-as, első ízben kiírt drámai jutalomdíját.

Az Akadémia gondoskodott tagjainak anyagi biztonságáról, a helyben lakó rendes tagok fizetést kaptak. Vörösmarty 500 pengő forintos évi fizetését többnyire negyedévenként vette fel.

Vörösmarty 1855-ben bekövetkezett haláláról országszerte megemlékeztek, tiszteletére gyászünnepeket rendeztek.

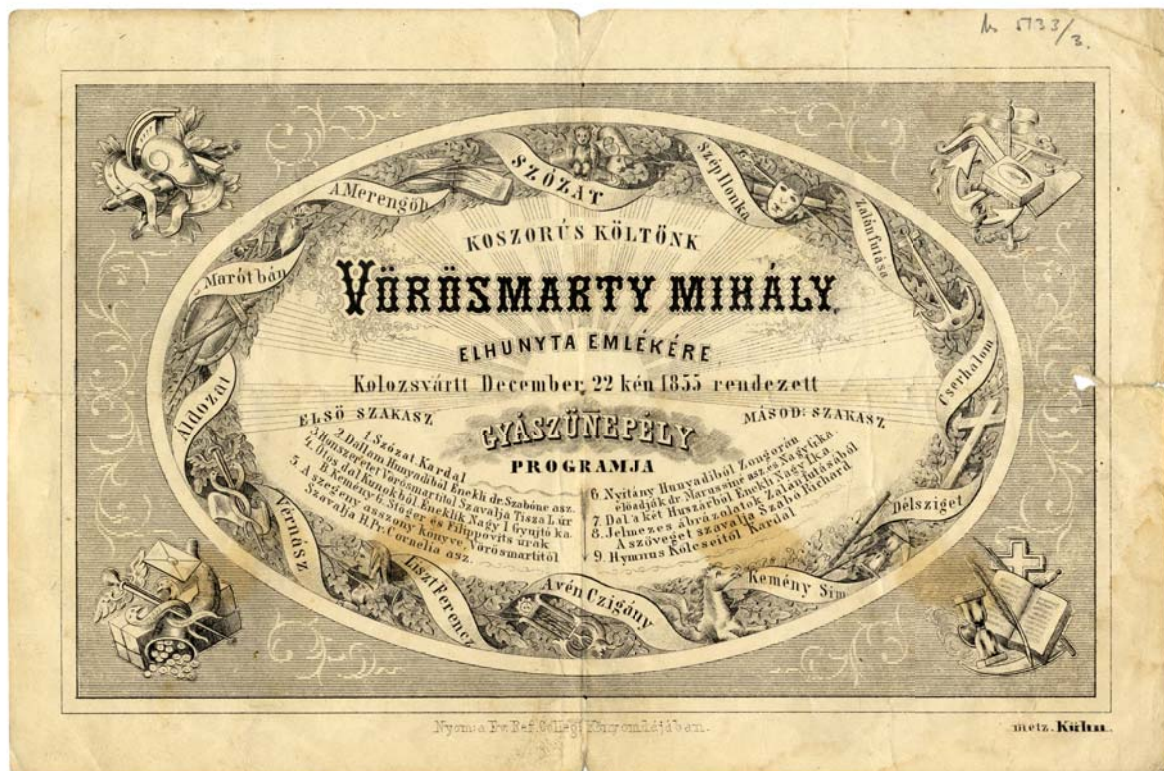
Vörösmarty Mihály nyugtája, 1833. november 11.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, RAL Számlák 7.)

Vörösmarty Mihály nyugtája, 1854. március 18.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, RAL Számlák 72.)

Elhunytáról az Akadémia is értesítette tagjait. A körlevelet Toldy Ferenc, a költő egyik legközelebbi barátja, szerkesztő-, pálya- és harcostársa, az Akadémia akkori titkára adta közre, amelyet számos, ma már halhatatlan tudósunk látott el kézjeggyével.

Vörösmarty 1855. november 21-i temetése nemzeti gyásznappá és a Habsburg önkényuralom elleni néma tiltakozássá vált, koporsóját húszezer ember kísért a Kerepesi úti temetőbe.

Meghívó a Vörösmarty Mihály elhunytá emlékére Kolozsvárott 1855. december 22-én rendezett gyászünnepélyre (MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Ms 5133/3.)

7. oldalon:
Toldy Ferencnek, az Akadémia titoknokának körlevele a tagokhoz Vörösmarty Mihály elhunytáról.
Pest, 1855. november 19.
Láttamozta Gebrhardt Xavér Ferenc, Győry Sándor, Szemere Pál, br. Kemény Zsigmond, Balogh Pál, Fényes Elek, Jakab István, Kiss Ferenc, Kállay Ferenc, Szőnyi Pál, Barabás Miklós, Jerney János, Császár Ferenc, Deák Ferenc, Bajza József, Székács József, Nendtvich Károly, Bártfay László, Mátray Gábor és Reguly Antal.

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, RAL 92/1855.)

Vörlel

a Magyar Academiá Társaihoz.

Vörösmarty Mihály meghalt.

Temetése november 21. délután 3 órakor.

Az Academián, ülésileg határozta el egy testben jelenni meg az inszert ezen fő díjra, a legnagyobb magyar költő, tetemci elakasztatásánál.

E végre az összejövetel az Academiá teremében nov. 21. fél háromig, s a kivétel a nélkülözös Elnökség vezetése alatt, lesz.

Az Elnökség s az Academián, minden list, rendes és lev. tagjai jelentésére kímél:

Köls az Academiának nov. 19. tartott ülésében, 1855.

Olafson: J. J. J. J.

Temer: J. J. J. J.

Kemény: J. J. J. J.

Balogh: J. J. J. J.

Sigmet: J. J. J. J.

Fényes: J. J. J. J.

Sakab: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

Barabás: J. J. J. J.

Az Elnök rendeletéből.

Jolly: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

Deák: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

László: J. J. J. J.

SZÓZAT

Vörösmarty Mihály 1835-ben vetette papírra a *Szózat* első két versszakát, de a költeményt 1836-ban fejezte be, napvilágot pedig 1837 elején látott a Bajza József szerkesztésében megjelenő irodalmi almanachban, az *Aurorában*. Aktuális vers, kora forrongó politikai eseményei születték. Az 1830-as évek közepén Metternich abszolutista törekvései kiélezték a bécsi udvar és a reformokra törekvő magyar nemesi ellenzék közötti ellentétet. Bécs megtorló intézkedéseket foganatosított: 1835-ben feloszlatta az erdélyi országgyűlést, perbe fogta Wesselényi Miklóst, 1836-ban pedig, a pozsonyi országgyűlés berekesztése után letartóztatta az országgyűlési ifúság vezetőit. A főispánokat királyi rendelet kötelezte, hogy erőszakkal törjék le megyéjükben az ellenzékét.

Megjelenése után Vörösmarty ódája futótűzként terjedt, rövid idő alatt országszerte ismertté vált. Mindenki idézte, és nagy szűgyen volt, ha valaki nem ismerte. 1846-ban bekerült a felvilágosodás és a reformkor legfontosabb általános iskolai tankönyvébe, a *Hármas kis tükröbe*; a hazaszere-tetről szóló fejezet a *Szózat* első két versszakával kezdődött.

Gyakran idézték politikusok is, köztük Kossuth és Deák, de a legtöbbet Széchenyi. A *Szózat* forrásait, szinte minden sorának, szavának előzményeit kutatták. Történelemszemléletét leggyakrabban Berzsenyi *A magyarokhoz* írt első ódájával, Kölcsey *Zrínyi dalával*, *Zrínyi második énekével* és *Himnuszával* hasonlították össze. Kimutatták benne Zrínyi és mások hatását, de abban teljes az egyetértés, hogy a *Szózat* szellemisége, sőt szókincse is Széchenyi István műveinek köszönheti a legtöbbet. Például, 1835-ben a magyar

nyelv ügyét taglalva Széchenyi kijelentette, hogy „A magyarnak csak itt van egyedül hazája”, Vörösmarty pedig ugyanabban az évben vetette papírra:

*A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra hely*

A legnagyobb magyar teljesen azonosult a *Szózattal*, mert maga is viaskodott a nemzethalálnak a *Szózatban* felsejlő rémképével. Újra és újra ostromozta magát, hogy az ő politikája idézi azt elő.

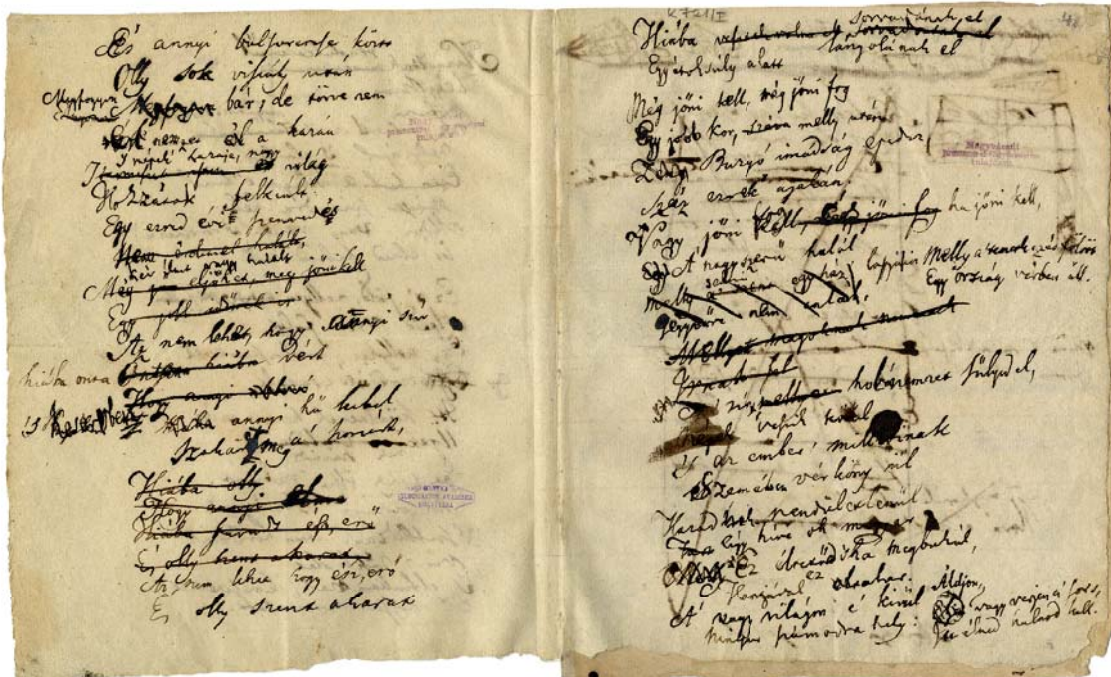
Az ódának ugyanez a része nyomasztotta Vörösmartyt is. A világosi fegyverletétel után sokszor mondták neki, hogy beteljesült jóslata a „nagyszerű halálról.” Gyulai Pál szerint erre gyakran az volt ingerült válasza, hogy a „jóslat még nem teljesült, ez még nem a halál, nem ily halált értett.” Gyermekai a nemzethalált említő 11–12. strófák nélkül tanulták meg a *Szózatot*. Az MTA KIK Kézirattára őriz egy Vörösmarty-kötetet (jelzete: 540.083), amelyben a költő saját kezűleg húzta át a nemzethalálról szóló két versszakot, s a kötet tulajdonosa fel is jegyezte hozzá fűzött szavait: „Ha csak sejthettem volna, hogy ily idők szakadhatnak reánk, meg nem írtam volna ezen versszakokat.”

1843-ban pályázatot írtak ki a *Szózat* megzenésítésére, amelyet Egressy Béni nyert meg. A megzenésített változat még inkább elősegítette az elterjedését. Attól kezdve nincs olyan nagy állami ünnep, jelesebb iskolai rendezvény, amelyen ne csendülne fel. Az 1848–1849-es szabadságharcban a honvédek csata közben is énekelték.

Szózatok rendeltetésű
 Leánykák és nagyok
 A Bölcső az a ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű}
 mely a polt és elszak.
 Ezen hűl a világon e körül
 Minden jómódra hely.
 Alig van vagy verjen a ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű}
 is elneve haladott kelt.

Ez a föld, melyen ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű}
 A föld vére foly,
 Ez, melyhez minden fűt és
 Egy ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű} csuhal.

Itt kiindulnak honok és
 Ugyekint ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű}
 ha érke öfke rabig.
 Kő Lány ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű}
 V. ^{nagy} ^{szívű} ^{szívű} ^{szívű} ^{szívű} ^{szívű}
 Visszafutás.
 I elhullatnak, kinyitnak
 A kőfűt hűvös alá.

A Szózat első kézirata

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 47–48. fol.)

A Szózat „nagy szava” – rendületlenül – szakrális szavunkká vált, mindenki tudja, honnan származik, mindenki tisztelettel ejti ki. Magának a Szózatnak az jutott osztályrészül, ami csak nagyon kevés versnek – az egész nemzet tulajdonává vált, nemzeti énekünké lett. Kölcsey Himnusza és Petőfi Nemzeti dala mellett a legismertebb magyar vers.

Üzenete ma is érvényes.

A Szózat fogalmazványának töredéke

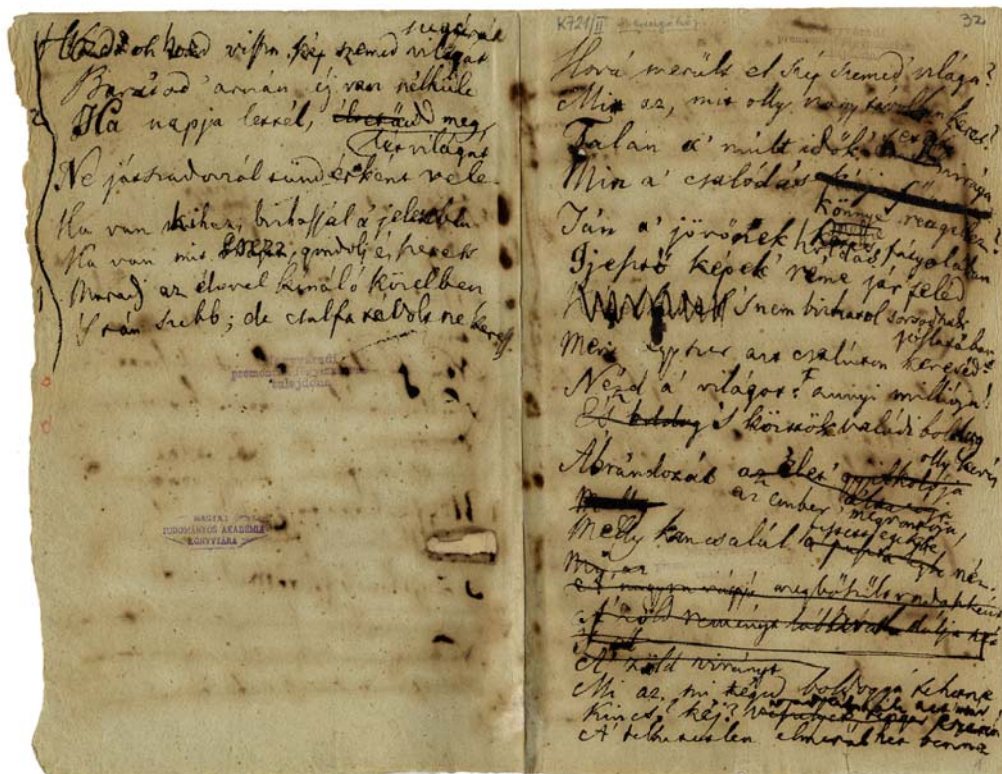
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 49. fol.)

AZ ÉLETMŰ CSÚCSAI

A legegzenletesebb életműnek is vannak csúcspontjai. Vörösmartytól ma szerelmi lírája néhány darabját, és az emberiség történelmében, sorsán, jövőjén töprengő nagy filozófiai költeményeit tartjuk fő műveinek.

Vörösmarty negyvenedik életévén túl lobbant szerelemre a nála 26 évvel fiatalabb Csajághy Laura iránt. Úgy érezte, az ő életkorában már „szeretni tilt az ész”, ezért szemrehányást tett magának, hogy szeretni mert egy fiatal lányt, akinek még „annyi fényes kilátása volt az életre.”

Laura is ellentétes érzelmek között hányódott. Tisztelte a híres költőt, de kétségek gyötörték, hogy vajon megtalálja-e mellette a boldogságot. Ezek a vívódások szülték *A merengőhöz* című verset. Vörösmartynak nem volt módjában gazdag nászajándékkal kedveskedni menyasszonyának, esküvőjük előtt két hónappal, 1843 márciusában *A merengőhöz*t nyújtotta át neki. Laurát elkápráztatta a költemény, „Kapott-e valaha menyasszony szebb nászajándékot?” – kérdezte évtizedekkel később.

A merengőhöz fogalmazványának kézírata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/II. 32–34. fol.)

A *Gondolatok a könyvtárban* című nagy bölcséleti költeményét 1844 decemberében, az Akadémiai Könyvtár megnyitása alkalmából vetette papírra Vörösmarty. A tudomány, a könyvek hasznáról és haszontalanságáról elmélkedik, kínzó, ünneprontó kérdést tesz fel: *Ment-e könyvek által*

a világ élébb? A ellentétekre épülő, minden jónak az árnyoldalát is láttató költő végül legyőzi kétségeit, és megfogalmazza hitvallását:

*Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erők szerint a legnemesbékért.*

K 305/55

Hogy a' legalsó' por is könyv hájában
Mondhasza bácsán: Nem vagyok magam!
Gestvénim vannak, számos milliók,
En' vedem őket, ők megvédnek engem.
Nem félek tőled sor, bá' mis' akarsz.
Ez az miér' csüggedni nem szabad.
Rakjuk le hangya szorgalommal, a' mit
Ágyunk az ihless' órákban teremtetve.
I' ha összeköndünk minden kis kőves,
Építünk egy újabb kor: Babelt,
Mig oly magas lesz, mine a' csillagok.
I' ha majd bencsünk a' menny' ajkán,
Kitallgassuk az angyalok' kenéjét
Ej' földi véünk' minden cséjjei
Magas gyöngörnek szájjától kevéltet,
I' ha menjünk min a' régi nemzetek
Es újra kezdjünk tőrni is szarmadni.
Ez hat a' sor és nincs vég semmiten
Nincs' es nem is lesz, mig a' föld ki nem hal
I' mig nem kövülnek élő fiai.
Mi dolgunk a' világon? Küzdeni
Erők szerint a' legnemesbékért!
Építünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha az küzdünk a' leg helyesebb
I' a' szellem korszak' kisére sugaránál
Olyan

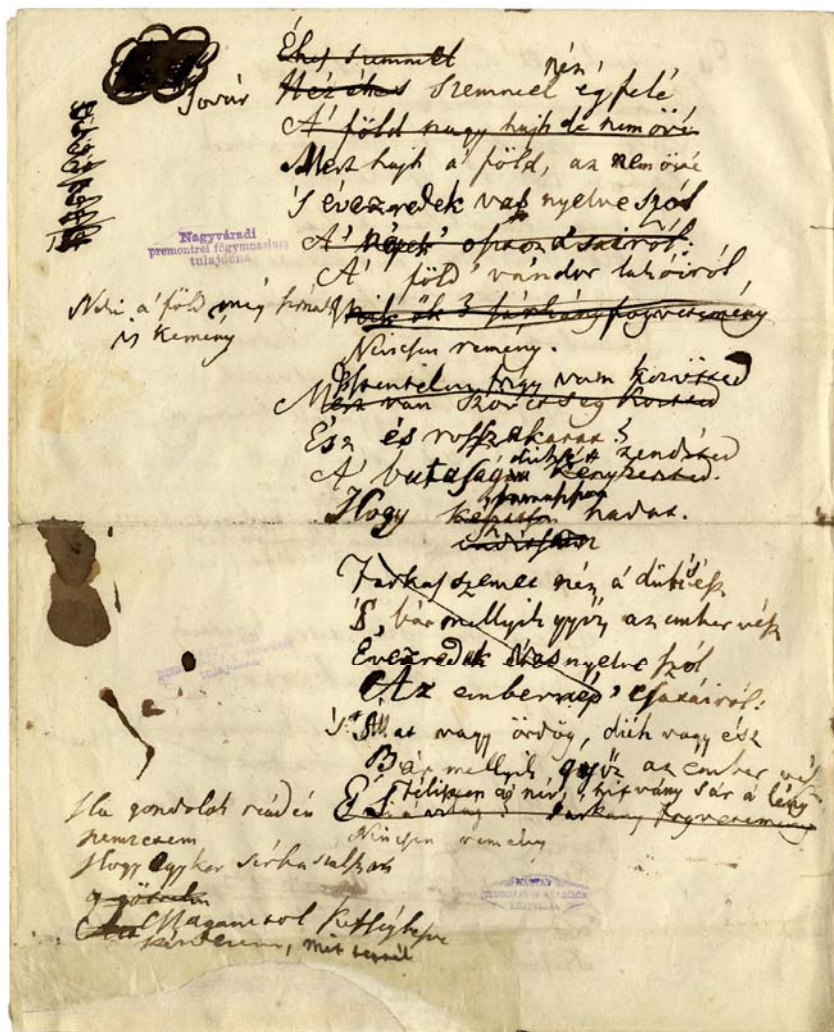
3

A *Gondolatok a könyvtárban* kézírata még *Haszontalan gondolatok (a' könyvtárban)* címmel (MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 305/55.)

1846 februárjában, Krakkóban nemesi felkelés tört ki, amely meghirdette és életbe is léptette a galíciai jobbágyság felszabadítását, a feudális szolgáltatások (dézsma, robot) kártérítés nélküli eltörlését. Bécs azonban csalárdul elhitette a jobbágyokkal, hogy a lázadók a kiirtásukra készülnek, és a forradalom a nemesség elleni felkelésbe csapott át. A parasztok felperzselték

a nemesi udvarházakat, felkoncolták földesurikat. Vörösmarty a véres események hatása alatt írta 1846 májusában *Az emberek* című versét. Az aktuális politikai eseményekből a világtörténetre, az emberi nemre von le következtetést, amely pesszimistább aligha lehetne:

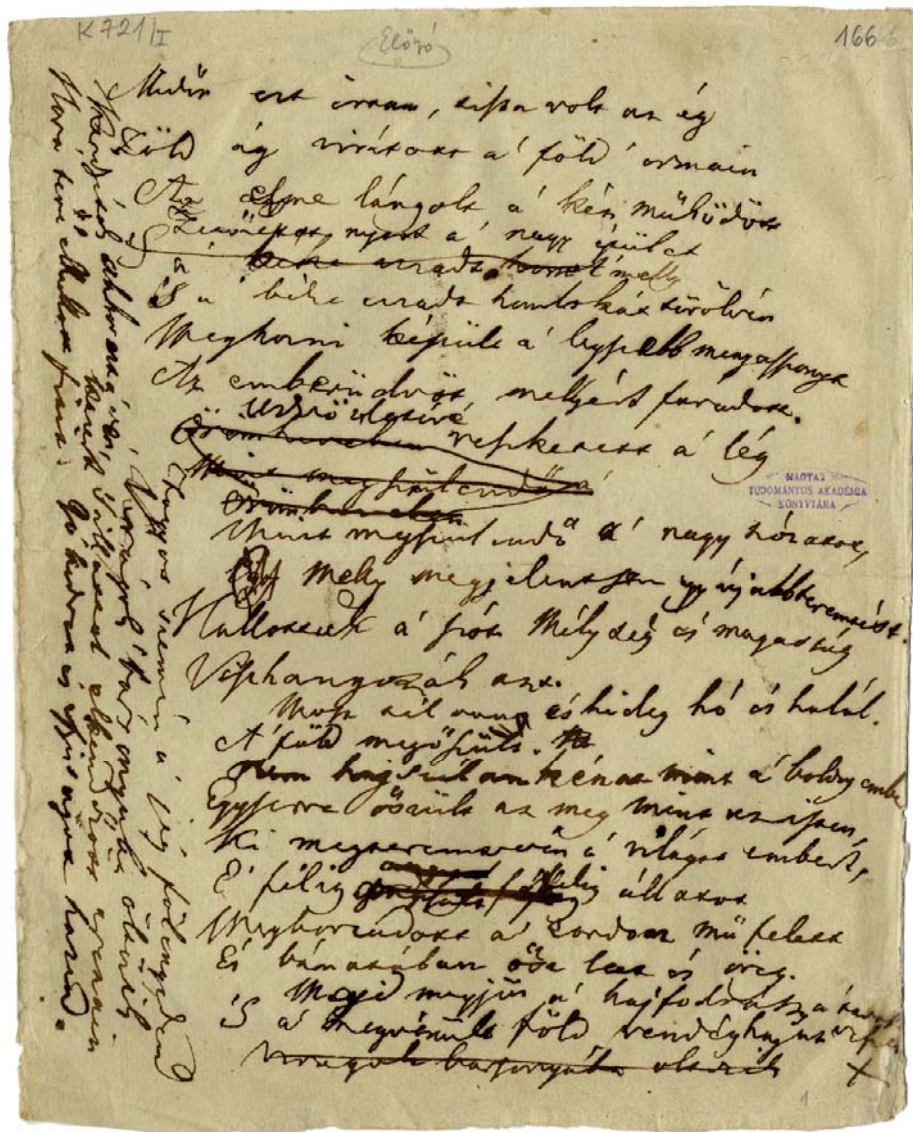
*Az emberfaj sárkányfog-vetemény:
Nincsen remény! nincsen remény!*

Az emberek fogalmazványának kézírata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 138–141. fol.)

Az *Előszó* Vörösmarty életében nem jelent meg, kortársai sem tudtak róla. Nem tisztázott az sem, hogy a hagyományosan 1850-re datált vers melyik műnek az előszava. Abban azonban megegyeznek elemzői, hogy az elbukott szabadságharc utáni

évek lenyomata, és a költő lelkiállapotának hű tükörképe. Vörösmarty romantikus képzelete hatalmas, kozmikus katasztrófa látomásává növeli a szabadságharcot, és fantasztikus, apokaliptikus képekben festi le a bukást.

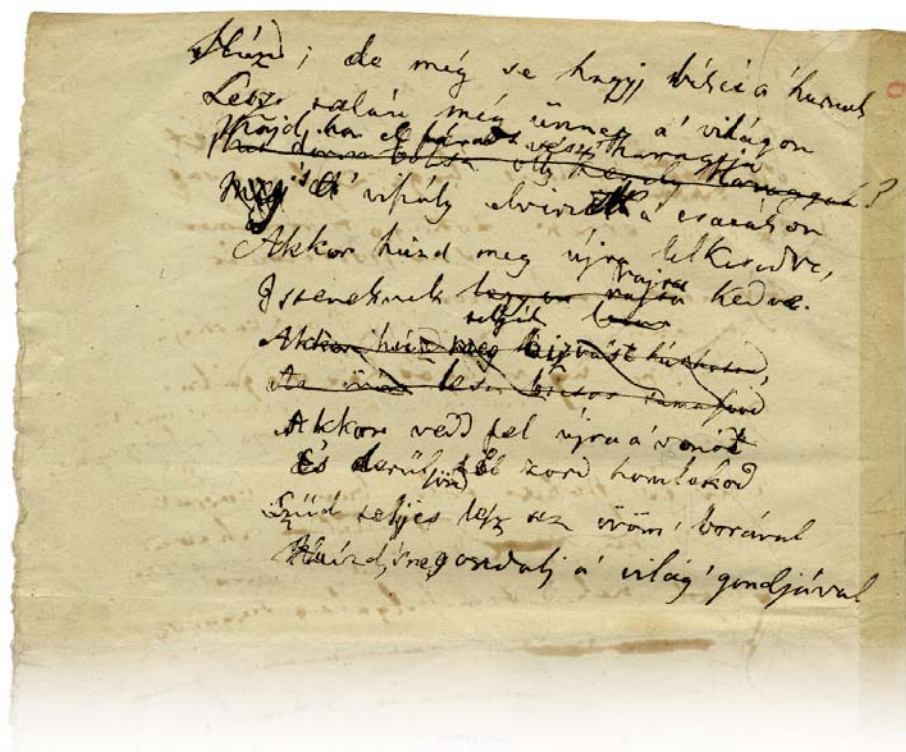

Az *Előszó* fogalmazványának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 166–167–167a. fol.)

Az 1848–1849-es forradalom leverése után Vörösmarty kedélye elborult, mély alkotói és lelki válságba zuhant, betegségek is kínozták. A halála előtti évben, 1854-ben azonban még utoljára fellángolt képzelete, és megírta utolsó befejezett költeményét, *A vén cigányt*. Ez a rapszódia nemcsak Vörösmarty, de az egész európai romantika egyik legragyogóbb műve.

A vers a világpolitikai események hatására keletkezett. 1854 tavaszán Oroszország, Franciaország és Anglia között kitört a krími háború, és a költőben felébredt a remény, hogy hazája sorsa kedvezőbbre fordulhat. Csapongó képzelete a háborút az egész világ katasztrófájává tágította, de peszsimizmusán végül fölülkerekedett az emberiség jövőjébe vetett hite:

Lesz még egyszer ünnep a világon.

A vén cigány kézírata

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 176–177. fol.)

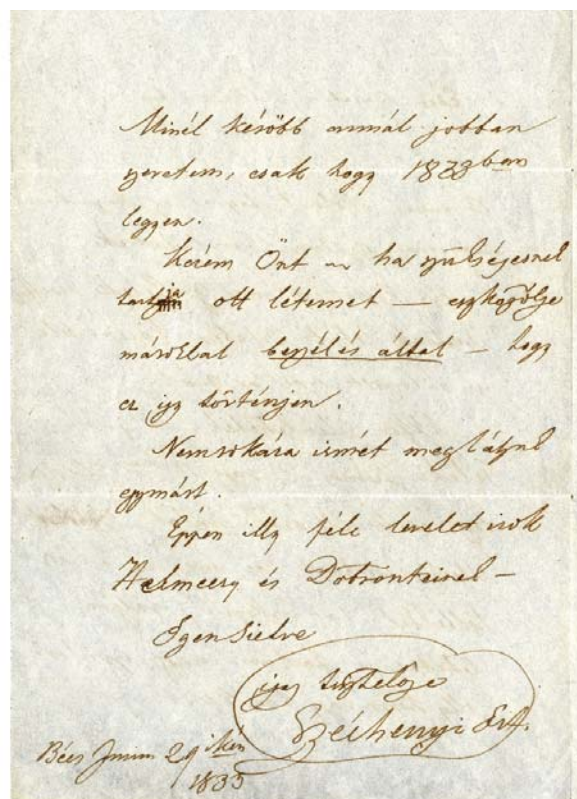
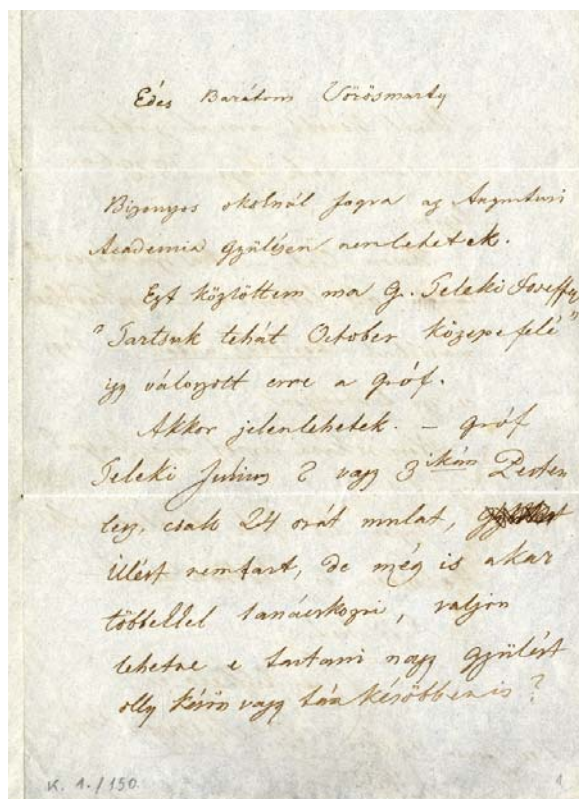
VÖRÖSMARTY LEVELEZŐTÁRSAI ÉS BARÁTAI

Vörösmarty szinte minden jelesebb kortársával kapcsolatban állt, az irodalmi életben olyan központi szerepet játszott, mint Széchenyi a politikában. Ezért is szoktak párhuzamot vonni köztük: ami Széchenyi volt politikában, az volt Vörösmarty az irodalomban.

A *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztőjeként (1828–1832) Vörösmarty Széchenyi reformterveinek egyik fő népszerűsítője volt, még verses jelmondatot is írt lőversenyeinek díjserlegeire.

Oly mértékben azonosult gondolataival, hogy legfontosabb politikai verseiben öntudatlanul, de csaknem szó szerint vette át Széchenyi egy-egy kifejezését.

Széchenyi Vörösmarty számos művét idézte, legtöbbször a *Szózatot*. Honfitársainak szánt üzenetét is belőle merítette: „Saját javaslatom, ha illyest adni mernék, [...] ezekben központosulna: Hazádnak rendületlenül...”

Gróf Széchenyi István levele Vörösmarty Mihálynak. Bécs, 1833. június 29.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/150.)

Nézeteik idővel egyre több ponton tértek el egymástól. A *Kelet népe* vitájában (1841) Vörösmarty alaptalannak vélte Széchenyi vádját, hogy Kossuth forradalomba hajszolja a nemzetet. Vörösmarty nem mindenben értett egyet Kossuthal, de támogatta politikáját, követte a

kormányt Debrecenbe, helyeselte a Függetlenségi nyilatkozatot és a trónfosztást. A nagyrabecsülés kölcsönös volt, amikor Kossuth lemondott Bács megyei képviselői mandátumáról, a költőt ajánlotta maga helyett.

Édes barátom! Én mind aondán örömezt irandók való lapjaival, és gondoltam, hogy nevémet bá az egyet is említsem jölene; annak talán olyt is lehet elleni történni, mely elgőggyel gyamiztat, hogy vele nevémet is árszögölhet. Uualmanbani fahatásomat hányogassa az ide más kufarszatarfag va akadram, melytől az arias vana magára, az isintess ezalra nemre fegyelmezes mellet ha kutyónban szansalmeibol valami kis belfőbe nem kényeztetek, a moda melyben iras van, bizonyosan olyan, minő re vele kényeztem furins időprakt lapolnak fűlőfőge van, s: i. ksmoly dolgozatot is encyclopediát kőnnyűsiggel fessigő. Akmanba más rőpőrt nem akadandó hogy lapjaivalban nevémet legelőfőre ofraba kufarszatarfagnál legyen említve. Kőntek barátságosan fess it lapolnak, s liand Bőjrák is regen kőfentős ke se is, s mon fassh meg van a valami bennőt a mi nem árszögölve való. Ha kőn kőrezeve kődrerőb furins, attan kőttetels minis fessim elvő, a kelleme furon magamnak is: menis mőre isam nem olvasam: jővstamul van, s: gőstamul ofe rifa kőnyv, s: elsc meketek rajta. Telofram kőnyvű bane. Ha valamit, mőltővuk kőrtant magd a kődlerre, mőltan ofere kőnnim előbőfőstaxi, hogy erel ofe kőredilek, oly kőrtasbol melytől ofe időrtaleisint vőla inna, nem a vőss, hogy kőrtasbol előbe kőrtidjő; s: ha a fesső is el lapjaivalban kőrtasbol dolgozat kőrtal ofe gőre magam kőnt: regitri. s: el mőlt kőrtasfagat kőrtas

Kossuth Lajos levele Vörösmarty Mihálynak. 1840 körül
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/106.)

Wesselényi Miklóshoz, az erdélyi politikai ellenzék daliás vezéréhez, Magyarország és Erdély uniójának szószólójához meghitt baráti szálak fűzték Vörösmartyt. Az 1838-as nagy pesti árvíz hőisének *Az árvízi hajós* című versében állított emléket. Az *Árpád ébredése* című színművében

Ő az, akinek Prométheusz sorsa jutott, mert „szelíd
vala Embernek nézni embertársait.” A hírre,
hogy a börtönben szerzett szembetegsége kö-
vetkeztében Wesselényi megvakult, 1845-ben
Vörösmarty és Deák Ferenc Zsibón meglátogatták
barátjukat.

Isio július 26-án. 1846.
Eder Miksa. 'Majm 26. d. p. levele
re nem viláskodni, felhagyván ezután
a finom dugóvetel panderával; mert
egy vétkem, hogy a tavalyi persegővé gyanít-
ott bor faramra léltet cserébebb
dugó is illendően befolytandja. Az
idei pasarság & közeg kényesre hi-
pisi a jótét, miként az idei bor
art hipsem jobb dugóra leendő mellé
& melles leendő arra is, hogy neled
jő római pirost lefolytsek. - Igy va-
lami: mit csinálhat oda fenn
a budos és a budatlan világban?
Nem itt egy napom befolytja
a másikat. Nyom nélkül (örvö-
söl; nem azért hogy iltem utja
oly finna lenne mint a bársny-
gyep vagy Matkadamisalt felad-
ságn, hanem ^{onatt} a melles & honol-
ban hol legkínosabbán jároz, leg.

Nem módos - hisz én is fivesen
tízselet - velis együtt igen fivesen tíze-
seli, & gyomelides veleim együtt csodolga.
Aligén ar ég!

barátod

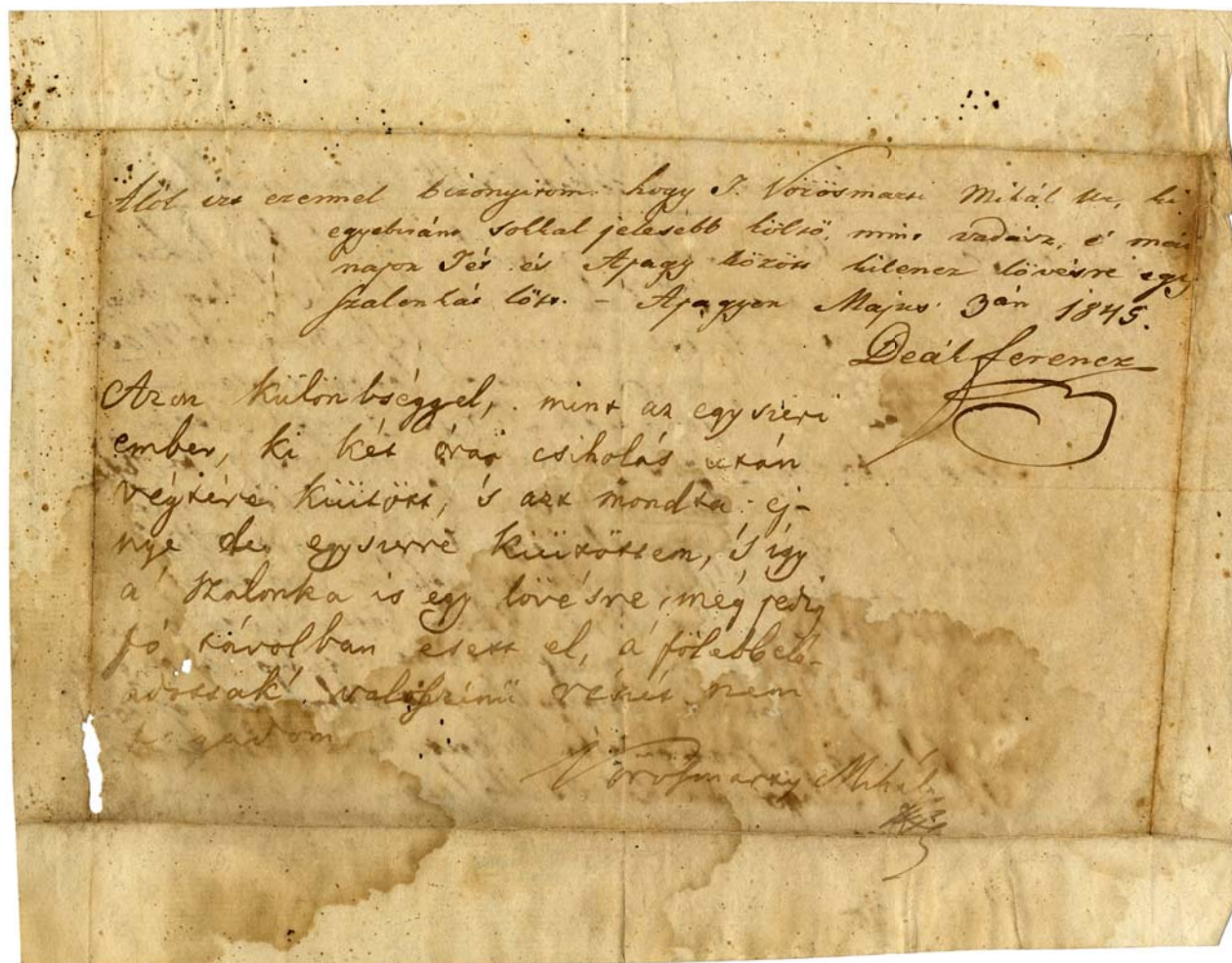
W. L. Kungj

U. i. Garay felől jóval hívebbnek és
igen szűd miliként lehetne rajta fe-
gizeni; de kistel gondolkozni & gondot.
korratok, mert oly embernek mint
ő jutolni nem szabad. Bár lenne
valamellyik Bathiaingyinal nagyobb
könyvtára, melly mellett ő könyv-
számlorokhatna. Hisz nem lehet
né.e • M. én tudtam hogy 'Khet mája segy-
feni' meg is írtam; de ezt Wesslingyi
bíróhely megfellekezert. Ámúltan ez
völ: Nem lehetné.e Garaynak legalább
a'an. Academiát fiverefe ele hívóhai oly ab-
don, hogy 10,000 pengő gnyieseték az academiás
Hécher, Kragolands. Vótóma by

Báró Wesselényi Miklós levele Vörösmarty Mihálynak. Zsibó, 1846. július 26.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 2/97.)

Közös erdélyi utazásukhoz kötődik Deák vicces feljegyzése Vörösmarty apagi szalonkavadászatáról. Ekkor már két évtizede tartott a barátságuk, először a *Zalán futása* hódította meg Deákot. Mint Gyulai Pál fogalmazott: „Az ősi dicsőség költője s az ősi jog védője a rokonszenv

dobbanását érezték szívökben.” Vörösmarty halála után Deák gondoskodott barátja családjáról. Az árvák gyámjaként, magánemberként adakozásra szólította föl tehetősebb honfitársait, és pár hónap alatt százháromezer pengő forint gyűlt össze.

Deák Ferenc tréfáshangú bizonyítványa Vörösmarty Mihály szalonkavadászatáról. 1845. május 3. Rajta Vörösmarty sorai
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 2/100.)

Kölcsey eleinte idegenkedett Vörösmarty romantikus, lobogó költői képeitől, de 1831-ben már azt írta egy levelében, hogy „Hidd el nekem, édes barátom, a mi Vörösmartynk nagy költő...”

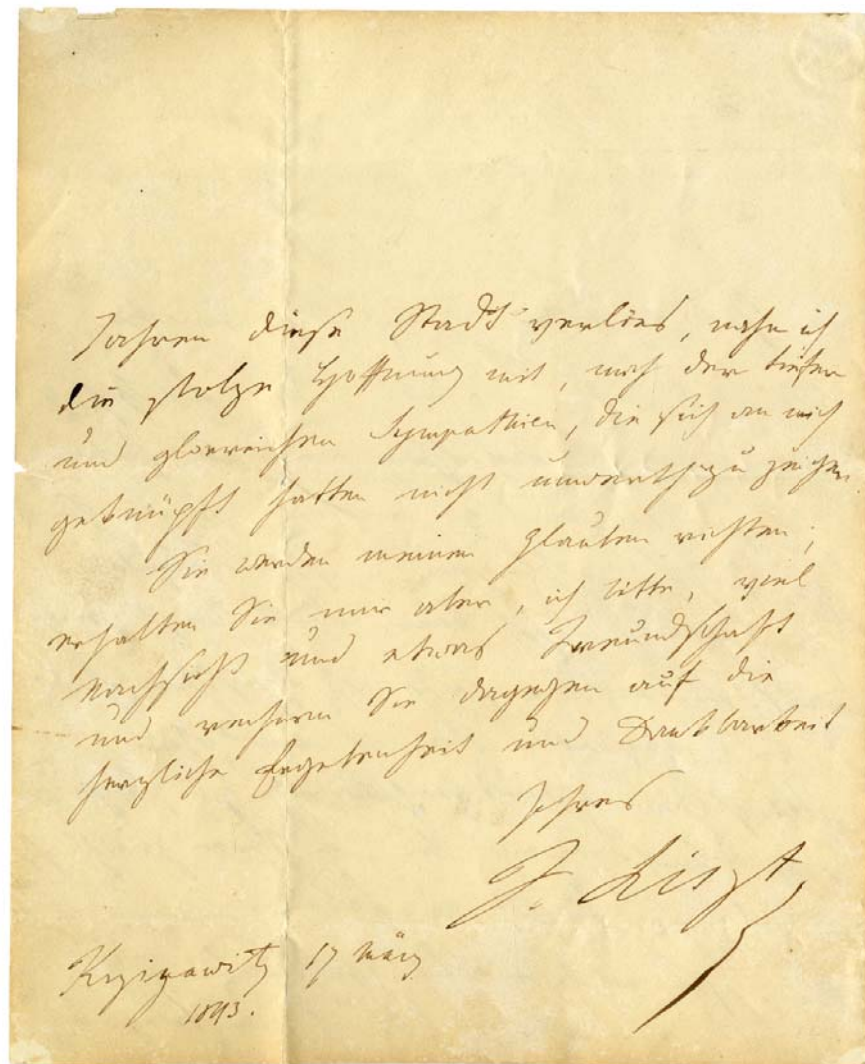
gocitani. Az illibab; mivonal oly volt és hatalmas az
jesszói vagynak; mi's szánomás open neveléssel?
Szedel' rajának elhunytas kivása szánato
zással olvasom. Isen i ar b telkenek ereje potolja
ti neki i ucsaszóga. Munka, és illo: kes hatalma
kes minden bajolban.
Ide revessem Paradi: eseterépe a világo
'orden: nyelhetöl, vellemezyemmel agutt. Kinds
dolgy ittether olvasni.
Legy kegyes válafozni. Bar'aainkat
adveret nevemben. Ollelek váltogalan baat
vaggal. Kolovoy.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZTITKA

Vörösmarty
levelezőtársai és barátai

Liszt Ferenc Bécsben több koncertet adott az 1838-as pesti árvíz károsultjainak javára, majd 1839 decemberében Pestre érkezett, és hét ízben játszott a helyi közönség előtt. Az elragadtatott fogadtatás még a sikerhez és ünnepléshez hozzá szokott virtuóz is meglepte. Vörösmarty *Liszt Ferenchez* című ódájával hódolt géniusza előtt,

amit a címzett levélben köszönt meg: „verset írt hozzám, olyat, aminőt Ön írni szokott, szépet, gyönyörűt.” 1846-ban, Liszt legközelebbi pesti látogatásakor személyesen is megismerkedtek. Vörösmarty mély hatást tett a zeneszerzőre, aki leveleiben sokszor emlegette.

Liszt Ferenc levele Vörösmarty Mihálynak. Kryizawitz, 1843. március 17.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/110.)

VÖRÖSMARTY, A MAGYAR NYELV TUDÓSA

Magyarországon a törvénykezés, az egyház és az iskola nyelve évszázadokon át a latin volt, ezért a magyar nyelv szókincse nem bővült kellő mértékben, nem volt alkalmas latinizmusok nélküli tudományos szöveg megfogalmazására. Ez a felismerés hívta életre a nyelvújítási mozgalmat. A XIX. század első felében, a nemzeti ébredés korában az is nyilvánvalóvá vált, hogy a nemzeti öntudat megőrzésének legfontosabb eszköze az anyanyelv. A magyar nyelv ügye ezért került a kulturális és politikai küzdelmek középpontjába. Ebbe a harcba Vörösmarty Mihály is bekapcsolódott. Akkoriban még nem dőlt el helyesírásunk legfőbb kérdése, hogy kiejtés szerint írjunk-e, mint Verseyhy Ferenc javasolta (*láltya, hallja*), vagy pedig Révai Miklós szóelemző elvét kövessük (*látja, hallja*). 1821-ben Vörösmarty *Ypsilon háború* című nyelvészeti bohózatában Révai módszere mellett tette le voksát.

1825-ben a Magyar Tudós Társaság azzal a céllal alakult meg, hogy ápolja a magyar nyelvet. Rendszabásainak első pontja kimondja: „A Magyar Tudós Társaságnak egyedül csak az van téve céljává, hogy munkálkodása által hazánkban a tudományok és szép művészségek honi nyelven műveltessenek.”

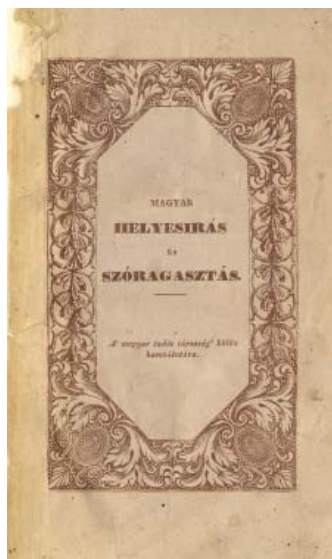
Vörösmarty nyelvtudományi munkássága főként akadémiai működéséhez kapcsolódik. Tagja volt a nyelvtudományi osztálynak, annak szinte minden munkájában részt vett, sőt döntően alakította.

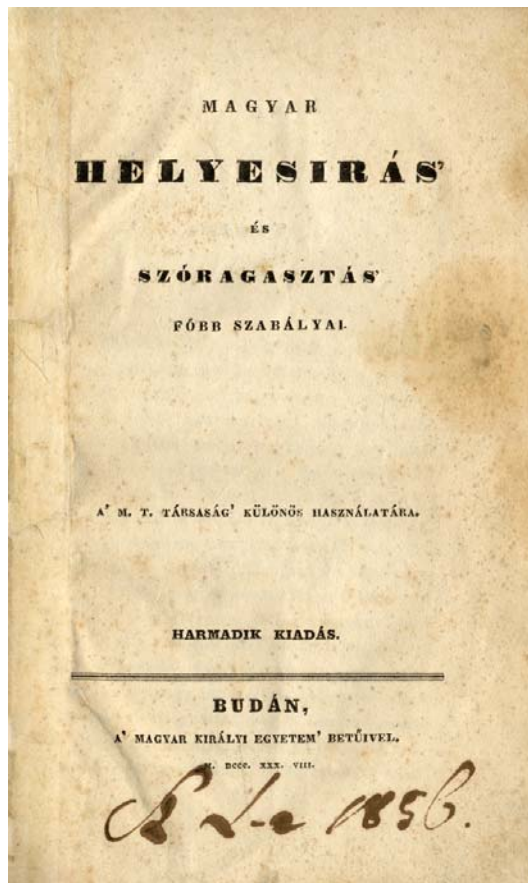
Az 1831-ben tartott első nagygyűlés mindjárt „egy tökéletes magyar Grammatica 's egy a lehetőségig teljes szótár készítését rendeli el.” A magyar nyelv nagyszótárának munkálatait felügyelő bizottság Vörösmartyt és Toldy Ferencet jelölte ki a külföldi szótárak tanulmányozására,

de ők Teleki Józsefnek *Egy tökéletes magyar szótár elrendelése, készítése módja* című munkáját ajánlották mintának. A hatkötetes nagyszótár munkálataiban Vörösmarty nem vett részt, azt 1845-ben Czuczor Gergely és Fogarasi János kezdte el, és utóbbi fejezte be 1874-ben.

Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyszótár csak hosszú évek munkájával valósítható meg, 1831-ben Széchenyi István kézisztár összeállítását szorgalmazta. A két szerkesztő, Vörösmarty és Toldy, valamint munkatársaik gyorsan dolgoztak, a Magyar Tudós Társaság Zsebsztára, vagyis a német–magyar szótár 1835-ben, a magyar–német pedig 1838-ban látott napvilágot.

Vörösmarty volt az, aki javasolta helyesírásunk főbb szabályainak rögzítését, és a Tudós Társaság 1832-ben kiadta a Révai Miklós elveit követő első magyar helyesírási szabályzatot, *A magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályait*. A szabályokat Vörösmarty öntötte végső formába.

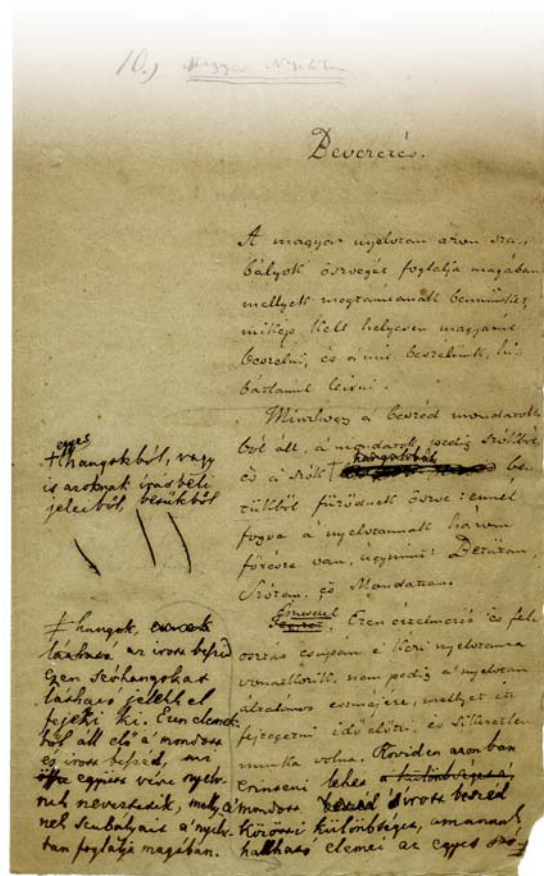

Magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai.
 Á. M. T. Társaság' különös használatára. Buda, 1838.
 (MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 523.762)

A magyar nyelv ügye az 1843–1844-es országgyűlésen diadalmaskodott, törvény mondta ki, hogy a magyar legyen a közsoktatás nyelve. Sürögösen magyar nyelvű tankönyvekre volt szükség: Vörösmarty Czuczor Gergellyel közösen *Elemi Magyar Nyelvtant* írt a középiskolák első három osztálya számára.

Részt vett az akadémiai „nagyobb nyelvtan”, *A magyar nyelv rendszere* (1846) munkálataiban is: a névelőről – amint ő nevezte, az izkéről – és a szórendről értekezett.

A Tudós Társaság a magyar nyelv ügyét pályázatok kiírásával is támogatta, 1848-ig hétszer tűzött ki nyelvtudományi pályakérdést. Vörösmarty minden alkalommal a bírálók között volt, hat esetben ő írta meg a jelentést is.

Czuczor Gergely és Vörösmarty Mihály nyelvtankönyvének kézirata. *Magyar nyelvtan a középtanodák' második osztálya' számára* címen jelent meg Budán 1848-ban a szerzők nevének feltüntetése nélkül

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Magyar Nyelvtudomány 2-rét 33.)

Vörösmarty kivette a részét a nyelvújításból is, számos szót alkotott, az ő leleménye *Tünde* női nevünk.

K 713/II (91) 389.

Gondolatok a' magyar nyelv eredetéről.

1

7 lev.

Johannese

Miköz nemcsak szinte a' bűvésig viték
nyelvünk eredetét, a' mint tudniillik a' befel-
ni, vagy is öltess, indulás kijelenteni alar-
Cmber elg. gyamolaltan vagaban London ki-
vessinél, egy ebe nem tudott; mások ellen-
ben a' gyamolaltan vagaban London ki-
munkával csak a' hasonlókat, a' hason-
ságot nyelvünk, s' ilyen nyelvvel közös,
hogy minden mályabb físzgátat
néhány uram szabad
Miköz nyelvünk nagyob' bűvés-
ságot (mifeltérül) szabad
felve, ha' valamely befel-
melyebb. Van a' ki' kinse a' bűvés-
vissza szabad nyelvünk eredet-
a' mint tudniillik a' befelni, vagy
is öltess, indulás kijelenteni,
Vagy Cmber elg. gyamolaltan vagaban
London ki' hűvös hangulhat ivólvörös,
mások ellenben gyavaságból, vagy
bűnből? csak az a' kerepíté a' hű-
nyelvünkben az idgenelket is rokon-
sághoz, hogy on ne rokoniságot talál-
janak, hanem hogy a' hasonló sághoz
völönk minden rokon, szabad rokon
elgővöljék, (chelyek) szabad a'
meg-

20

Vörösmarty Mihály Gondolatok a' magyar nyelv eredetéről című cikkének kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 713/II. 20–26. fol.)

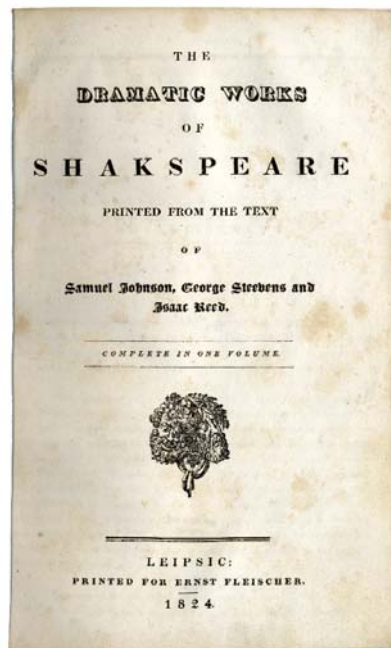
VÖRÖSMARTY, SHAKESPEARE FORDÍTÓJA

Kevés külföldi író hatott annyira termékenyítően a magyar kultúrára, mint Shakespeare. Hatása a romantika korában, a XIX. században óriási volt, ő volt az elérni vágyott művészi eszmény. A politikai és kulturális önállóságért küzdő, a német kultúrától magát függetleníteni igyekvő Magyarországon felszabadította, fellátította az alkotói szellemet. Kultuszát a Magyar Tudós Társaság élesztette, ápolta. Miután az Akadémia 1830-ban ténylegesen megkezdte működését, egyik első lépéseként bizottságot alakított, amely 1831. május 16-i ülésén a magyar színpadi repertoár és a magyar nyelv gazdagítása érdekében 71 lefordítandó színjátékot sorolt fel. Ebből huszonkettő Shakespeare-darab volt. Vörösmarty tagja volt a bizottságnak, a lista az ő közreműködésével készült.

Hazánkban Vörösmarty volt Shakespeare első és legnagyobb hatású népszerűsítője, fordítója, legalaposabb ismerője és követője. Drámaelméleti munkájában, az *Elméleti töredékek*ben is sok Shakespeare-drámából idéz. A *Hamlet* 1841-es színházi bemutatója kapcsán az alábbiakat vetette papírra: „...igen kíváncsú, hogy a nagy brit költő jeles műveivel minél többen megküzdjenek; mert nem tartózkodunk kimondani, hogy Shakespeare jó fordítása a leggazdagabb szépliteratúrának is felér legalább a felével.”

Shakespeare magyarországi meghonosításában ő maga járt elől. Első Shakespeare-fordítása rövid részlet volt, 1819-ben vagy 1820-ban huszonhét sort ültetett át magyarra a *III. Richárd* egyik jelenetéből. Lehetséges, hogy a fordítást még Pesten készítette, de elfogadottabb vélemény, hogy Teslér László bonyhádi káplán adta a kezébe Shakespeare műveit valamikor 1820 őszén. Abban

azonban nincs vita, hogy az angol óriás lenyűgözte a fiatal költőt, és döntő szerepe volt abban, hogy Vörösmarty túllépett a deákos klasszicizmuson, és a romantika felé fordult.

Vörösmarty Mihály könyvtárából: *The dramatic works of William Shakespeare*. Leipsic, 1824–1826.

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 540.080)

A *III. Richárd* részlete még németből készült, de az 1830-as évek végére Vörösmarty megtanult angolul, és a többi fordításakor már az eredetiből dolgozott. Első teljes Shakespeare-darabként először a *Vízkereszt* és a *Szentivánéji álom* fordítását tervezte, de végül a *Julius Caesar*hoz fogott hozzá, amely 1840-ben látott napvilágot, 1842-ben pedig színpadra is került. Vörösmarty formahűen, jambikus verssorokban fordított,

és ezzel egyúttal véleményt nyilvánított a korabeli vitában, hogy Shakespeare-t versben vagy prózában kell-e magyarul megszólaltatni. A szakma ezt

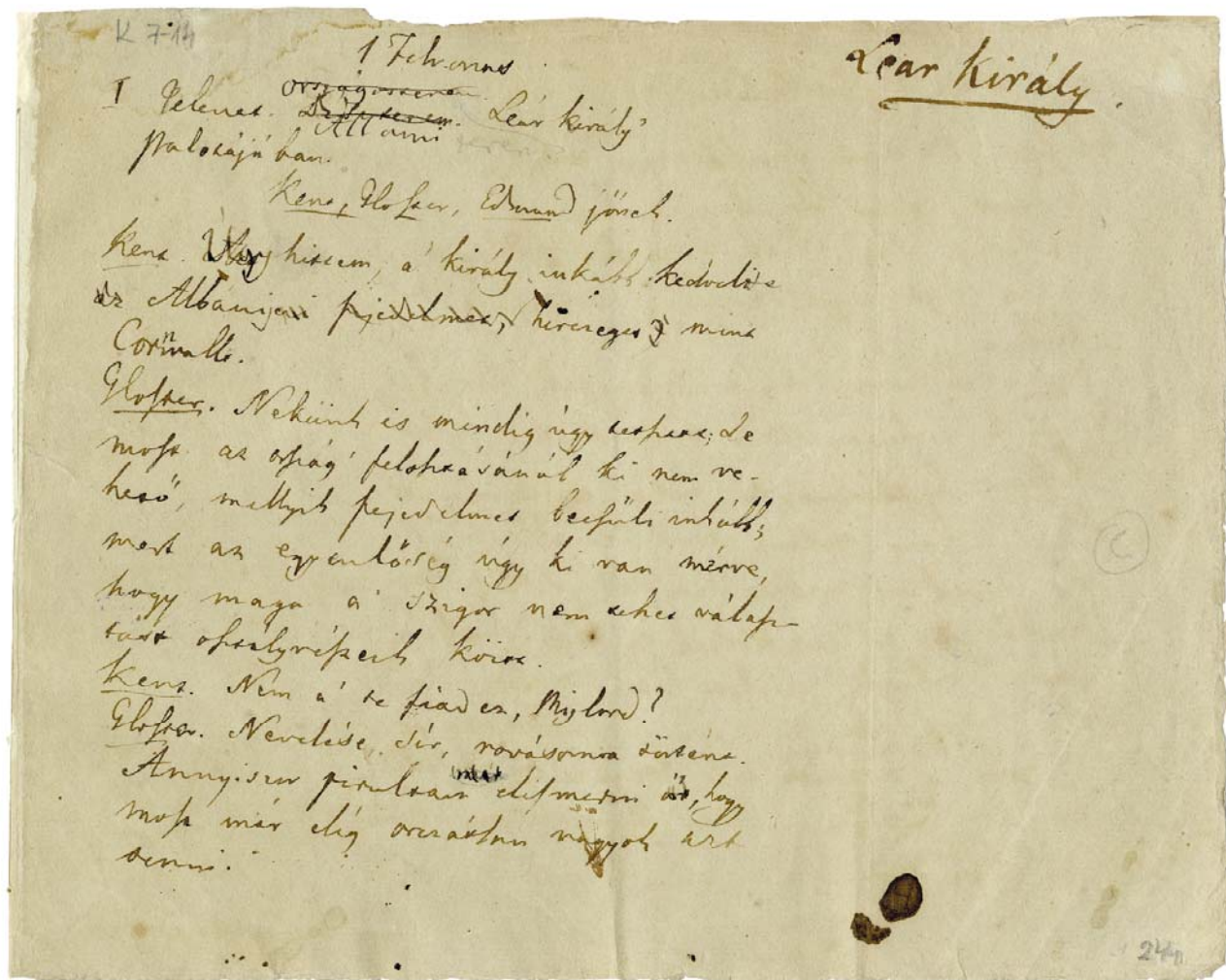
tartja a leggondosabb, legsikerültebb fordításának, amellyel az utókornak is példát mutatott, hogy milyennek kell lennie a magyar Shakespeare-nek.

Caesar. Ne hagyjuk őt ki.
 Anna. Kém, je m'ni kéjnek.
 Anna. Oh, fegyverek te őt! ezülsz haza
~~színtelenül, színtelenül~~ ^{nyílt}
~~Mysztérii a jó nékemnek nekem~~
~~Y paratnak nyíltan jarnalni keskenyek.~~
~~Korunka. ing, lef, híg, * bűl, che~~
~~Vendek, vad ifjúságunk bűnbe nem jő,~~
~~mind felismerem, felismerem~~
~~Ygagat, egyhízték, egyhízték~~
~~vad ifjúságunk nem lef, híg, híg~~
~~Ygagat, Y híg, híg, híg~~
~~komunk híg, híg, híg~~
 Telenkával fedve nem avarik fel.
 Anna. O, hagyjuk őt, ne nyíltunk meg avarik
~~O, nem híg, híg, híg~~
~~nyíltunk meg avarik~~
~~O, nem híg, híg, híg~~
~~nyíltunk meg avarik~~
 Caffin. Hát, híg, híg, híg.
 Caffin. Valóban, ő nem allalmas.
 Anna. Kém, je m'ni kéjnek, mint Caesar magát?
 Caffin. Jól, híg, híg, híg. Ne, valóban, mark, híg, híg, híg.
 Anna. Kém, je m'ni kéjnek, mint Caesar magát?
 Caffin. Jól, híg, híg, híg. Ne, valóban, mark, híg, híg, híg.

A Julius Caesar fordításának kézirata
 (MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/ 238–239. fol.)

Vörösmarty tisztában volt vele, hogy „Shakespeare-t fordítani nagy vállalat...”, ezért társakat keresett Shakespeare összes színműve lefordítására. Egressy Gábor, a kor híres színésze nyilvános buzdítására 1847-ben Vörösmarty, Petőfi Sándor és Arany János össze is fogott, és a három költőóriás felosztotta egymás között az angol drámaköltő életművét. Vörösmarty egyebek

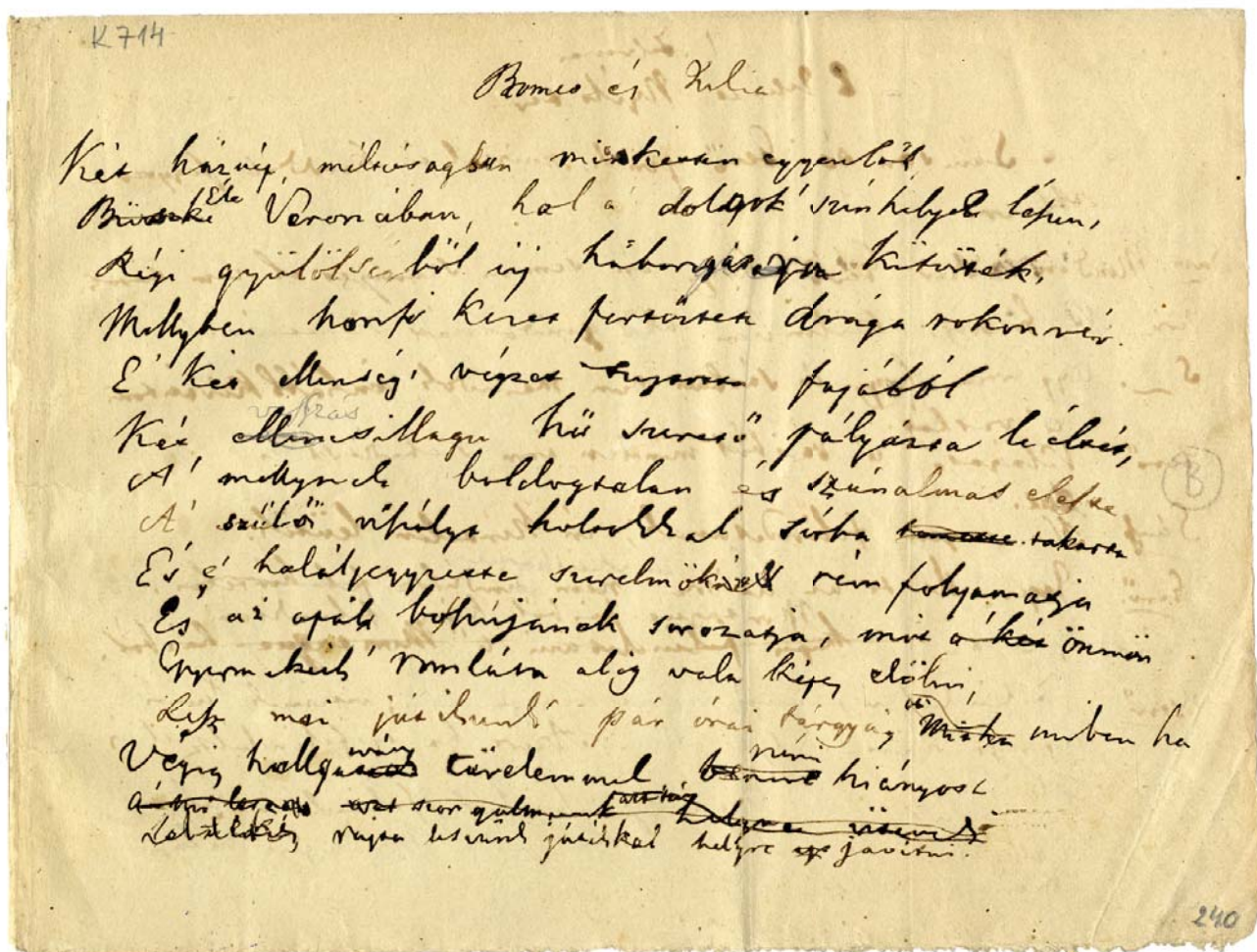
között a *Lear király* fordítását vállalta, és 1847 végén, 1848 tavaszán hozzá is fogott, de a forradalmi események másfelé sodorták. 1853–1854-ben tért vissza a *Lear*hez, s bár anyagi kényszerűségből, nyomorúságos lelki és testi állapotban dolgozott rajta, be tudta fejezni a költői alkatával legrokonabb Shakespeare-dráma magyarra ültetését.

A *Lear király* fordításának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/ 244–247. fol.)

1854-ben a *Rómeó és Júlia* fordításába is belekezdett, de elhatalmasodó betegsége miatt csak az

első felvonás első és második jelenetét, és a harmadik jelenet mintegy felét sikerült befejeznie.

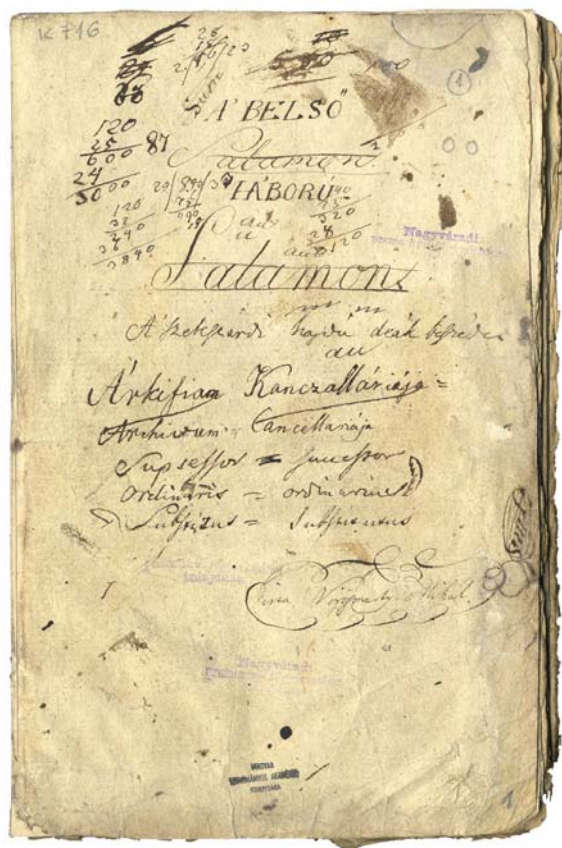

A *Rómeó és Júlia* fordításának kézírata
 (MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/ 240–243. fol.)

A DRÁMAÍRÓ VÖRÖSMARTY

Napjainkkal ellentétben a reformkori színház nem szórakoztatni kívánt, hanem kivette részét a politikai és kulturális függetlenségünkért folytatott harcból. A magyar nyelv és a nemzeti öntudat ápolását tekintette legfőbb feladatának. A színház politikai ügy volt, a színészek pedig a magyar nyelv apostolai. A közvélemény úgy tekintett a színházra, mint Kölcsey Ferenc: „hanyatló nyelvünk védelmét, (...) enyésző karakterünk palládiumát [menedékét], (...) süllyedő lelkünk felemelő eszközét” látta benne.

Vörösmarty nem kisebb célt tűzött ki maga elé, mint az eredeti magyar dráma megteremtését. Témáit ezért merítette a magyar történelemből. A dicső múlt ábrázolásával kortársai hazafiúi szellemét igyekezett táplálni, példát állított eléjük. Színműírói eszménye Shakespeare volt, az ő királydrámáit tekintette követendő mintának a *Salamon király* (1826) című fiatalkori darabja írásakor is.

A *Salamon király* töredékes kézírata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 716/1. 2–3. fol.)

Felső Engedelemmel,

fog ma Vasárnap Junius' 24. Soprony' Szabad Királyi Városá'
játékszínén a' Sopronyi Tanuló Magyar Társaság' Tagjai által
előadattatni:

SALAMON KIRÁLY.

Szomorú-játék 5 felvonásban. Írta Vörösmarty Mihál.

S z e m é l y e k:

Salamon király	—	—	—	Lemle András.
Géza,	{	fejedelmek, az ország' harmadának Urai	—	Illés József.
László,	{	—	—	Horváth Dániel.
Otto, Morvai fejedelem	—	—	—	Szekács József.
Ernyei,	{	királyi tanácsok	—	Periaky János.
Vid,	{	—	—	Horváth Lajos.
Dezso, Győri püspök	—	—	—	Mód Mihál.
Vilmos, Szekszárdi Apát	—	—	—	Szeniczey Pál.
Akos, hadnagy a' király' részéről	—	—	—	Zsolnay Dávid.
Szónok,	{	hadnagyság a' fejedelmek' részéről	—	Ajkay Zsigmond.
Bikás,	{	—	—	Taubner János.
Petrus,	{	—	—	Zmeskal István.
Dávid Opos, híres vitéz a' fejedelmek' partján	—	—	—	Horváth József.
Csatás, új vitéz a' király' partján	—	—	—	Ihász Lajos.
Kurcs, egy csavargó bajnok	—	—	—	Kvitavasser Lajos.
Sorvata, egy tébolyodott remete	—	—	—	Tamaska István.
Követ	—	—	—	Kovács Sándor.
Első	{	katona	—	Hajas Gábor.
Második	{	—	—	Barát Samuel.
Lovász	—	—	—	Kis János.
Álarczás	—	—	—	Szalay Sándor.
Urak, katonák mind két részről. Álarczások.	—	—	—	
Sugó	—	—	—	Kis Lajos.

A' Felsőség' kívánságára a' bérét az elszegényedett kézműves-
legények', szolgák' s szolgák' számára felállítandó intézetnek töképenzül
fog szolgálni.
Alázatosan meghívattatnak e' végből minden rendbéli T. T. Urak
és Asszonyok, kik a' szegénység' terhein könnyebbíteni szívesen ipar-
kodnak, hogy intézetünket becses jelenléteikkel előmozdítsanak méltóztassa-
nak.

Billétek Loge-khoz és rekesztett-székekhez váltathatnak Willi Mihál'
lakásán a' Sz. György-utczában, 103 szám alatt az első emeletben.

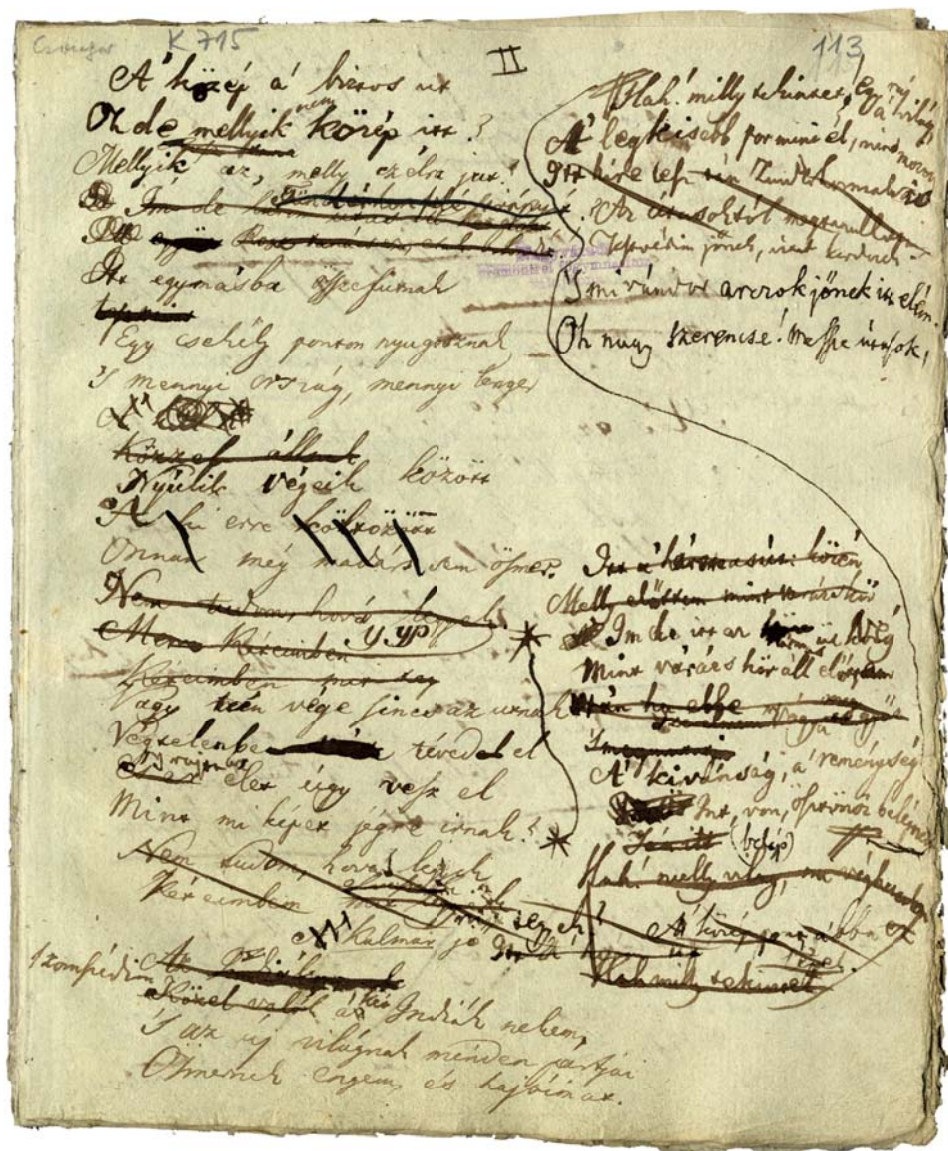
A' helyek' szokott árra megmarad.

Kezdet 7 órakor. Végzet 10 órakor.

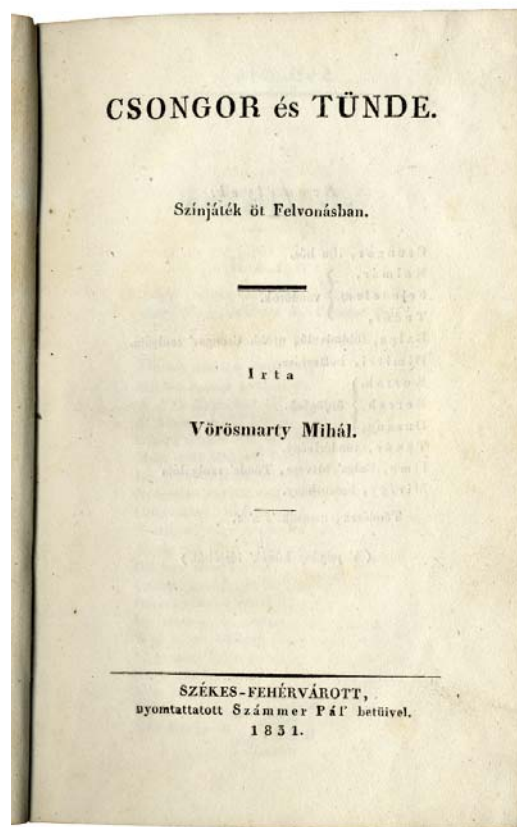
A *Salamon király* 1827. június 24-i, soproni előadásának a színlapja
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 778. 56. fol.)

A történelmi drámák után és előtt Vörösmarty kitérőt tett a mese világába, 1830-ban fejezte be drámai költeményét, a *Csongor és Tündét*. Forrása Gergei Albertnak a 16–17. század fordulóján keletkezett *Argirus históriája* című műve, de szeme

előtt lebegett Shakespeare *Szentivánéji álma* is. Az élet értelmét és a boldogságot kereső, ábránd és valóság ütközését bemutató filozofikus mese-drámát költői szépsége és gondolati gazdagsága emeli a magyar irodalom halhatatlan művei közé.

A *Csongor és Tünde* kézírata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 715/113–138 fol.)

A *Csongor és Tünde* első kiadása
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 540.014)

A magyar dráma ügyét a Magyar Tudós Társaság is felkarolta, pályázatok kiírásával ösztönözte. Az első, 1832–1833-as pályázatot Vörösmarty nyerte *Vérnász* című romantikus drámájával. Az ügy súlyát a jutalom összege is jelezte, az első helyezett száz aranyat kapott.

A magyar dráma megteremtésétől elválaszthatatlan volt a pesti önálló magyar nyelvű színház létrehozásának szándéka. Pest „német” város volt akkoriban, színházában németül játszottak. A vágy 1837-ben teljesült, közadakozásból felépült a Pesti Magyar (később Nemzeti) Színház. Mérőföldkő volt ez a saját lábára álló magyar színházi kultúra történetében. A színházat Vörösmartynak erre

az alkalomra írt *Árpád ébredése* című darabjával nyitották meg.

Vörösmarty utolsó befejezett drámáját, a *Czillei és a Hunyadiakat* 1844-ben mutatták be. Kortársai megértették üzenetét: „Mert életünk hazánké, nem miénk.” Középpontjában országgyűlési jelenet van, és 1843–1844-ben is országgyűlés zajlott, amelyhez nagy reményeket fűztek. Bár ez Vörösmarty legszínpadképesebb műve, és drámai nyelve is ebben a legérettebb, ritkán kerül színpadra. Egy részlete, az első felvonás bordala, a *Keserű pohár* azonban ma is népszerű, gyakran csendül fel a „Gondold meg és igyál: Örökké a világ sem áll” közkedvelt dallama.

Czillei
K714.

I. Felvonás.

1.

I. Felvétel. Kérem jeleni hogy a' papa April 20-án del
ünnepet tartva rendeli haragját mostan tórák or
közébe vittem Hungary, eladott szülessen
Nándori diadalmaért, és megfizi
egy más kérem Hungary, halálai
jeleni. A' ny. szeged rővid kőpé-
széppel halálai jeleni, majd
ch. felére vőskadnak, és diadal-
mai kőpéjék, rővid, népes kő-
péjékkel, német, németebb érengés
néhány vonatás. E' körben Hungary
német kőpéjék Hungary, a' Hungary
és barátság kisérésében. A' kisérés
német kőpéjék. A' ny. német
elhallgat

Buda
Gara
Gara is Hungary

Eldő Felvonás.
Buda. Gara. Gara.
Gara is Hungary László.

Gara. Mondom német ösém, az nem lehes
A' ny. és tőre kőpéjék meg, és a' ny.
A' ny. és a' ny. és a' ny. és a' ny.
A' ny. és a' ny. és a' ny. és a' ny.
A' ny. és a' ny. és a' ny. és a' ny.
A' ny. és a' ny. és a' ny. és a' ny.

Vörösmarty *Az áldozat* (1840) című szomorú-játékának fiktív története a honfoglalás idején játszódik, cselekménye Szabolcsnak, Előd vezér fiának szerelmi története és bosszúja köré szerveződik. Vörösmarty lenézte az élő beszédhez közeli nyelven írott polgári színműveket, éppen ezért *Az áldozat* is emelkedett, szépen zengő lírai nyelven szól. Nem elég egyszerű ahhoz, hogy

a színpadon átütő sikert arathatott volna, mégis kivételes sors jutott neki osztályrészül. A forradalom bukása után ez volt az a Vörösmarty-mű, amelyet eredeti drámái közül a Nemzeti Színház elsőként újított fel 1853-ban. Két év múlva újra színpadra állították. Vörösmarty 1855. november 19-én hunyt el, s a Nemzeti Színház három nappal később ezzel a darabbal búcsúzott szerzőjétől.

NEMZETI SZÍNHÁZ.

Bérlet Pest, csütörtökön, november 22-én, 1855 189-dik szám.

ÁLDOZAT.

Eredeti szomorujáték 5 felv. Irta **Vörösmarty Mihály.** A kancsódalt szerzette Egressy B.

Rendező Szilgietli.

Személyek.

Szabolcs, Előd vezir fia	—	Szilgietli.	Előd	—	—	Hansel Amália.
Csellár, testvérleánya	—	Baloghuzsáké.	Hámodik	—	—	Edvige Borosa.
Zariné, alvezir	—	Feketi.	Egy katonas	—	—	Vas.
Zariné, Zariné neje	—	Árkai.	Egy fogorvos	—	—	Virág.
Borag, józ, Hadar pojsz.	—	Szelejesterli.	Rabak	—	—	Horváth Teréz.
Apur, Zariné leánya	—	Tóth.	Előd	—	—	Üdvözlégyi S.
Kükönd, Zariné szolgája	—	Szilgietli.	Masodik	—	—	Norri.
Kolcs, öreg szolga Zariné mellett	—	Üdvözlégyi Mik.	Háradók	—	—	Hobani Ján.
Egy leány	—	Göncz.	Negyedik	—	—	Balczai.
Habits, fiatal nő, Csellár húzásk gondviselője	—	Hobemind.	Ötödik	—	—	Serfőz.
Szabolcs közeve	—	Zetvora.		—	—	

Gyermekek kara. Nép. Katonák. Szilgietli. Rabak.

Helyek árak pótjában: Poliszolus első emel. pártly 6 for. Második a mel. pártly 5 for. Földszintű székrek 1 for. Második em. székrek 40 kr. Poliszolus lement 40 kr. Második emel. lement 24 kr. Hársak 10 kr. — Tíz órárt nem több gyermeknek emelése Poliszolus gyermekre 30 kr. Második két gyermekre 12 kr. Tíz órártól az előzők 1 kr. 20 kr.

Kezdet 7 órakor, vége: 9 óra. Közlési és bejeg. Egressy, Szabadhelyi szabadsággal elutasít.

Holnap, pénteken, november 23-án, bérletfolyamban:

ÁCS SAROLTA k. a. első föllépteül:

MÁRTHA.

Vig opera 4 felvonásban. Flotowtól.

ÁCS SAROLTA k. a. mint vendég "Nancy" szerepében, minden díj nélkül, először lép fel.

Ennek Gázdái közegyezsége egyetemes-ötlet, Tisztiak pénztár igazgatója 2. sz.

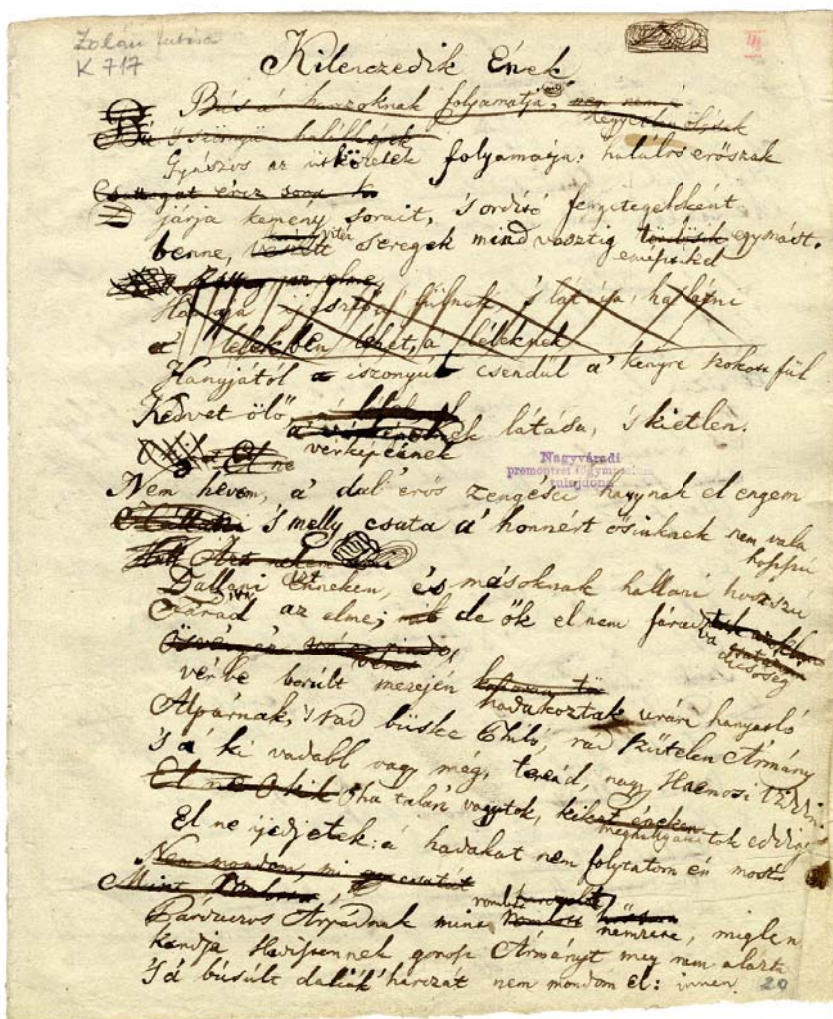
Kiadta: Szilgietli, titkár.

Az áldozat című szomorújáték 1855. november 22-i, Nemzeti Színházbeli előadásának színlapja
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Történelem 4-rét 9.)

VÖRÖSMARTY EPOSZA ÉS ELBESZÉLŐ KÖLTEMÉNYEI

Vörösmarty nevét honfoglalási eposza, a *Zalán futása* tette országszerte ismertté 1825-ben. A téma szinte a levegőben lógott, a nemzeti öntudatra ébredés, a *szellemi* honfoglalás kora ez, nagy érdeklődés mutatkozott a honszerző Árpád alakját

felidézõ szépirodalmi és tudományos mûvek iránt. A magyar nemesség Bécs ellenében az õsi jogra, a vérrrel szerzett hazára hivatkozva védte az ország jogát az önálló nemzeti léthez.

Töredékek a *Zalán futása* kéziratából
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/2.)

A XIX. század elején az írói pálya bizonytalan kenyérkereseti forrás volt. A könyvek többnyire csak akkor jelenhettek meg, ha a szerzőknek sikerült elegendő számú előfizetőt összegyűjteniük.

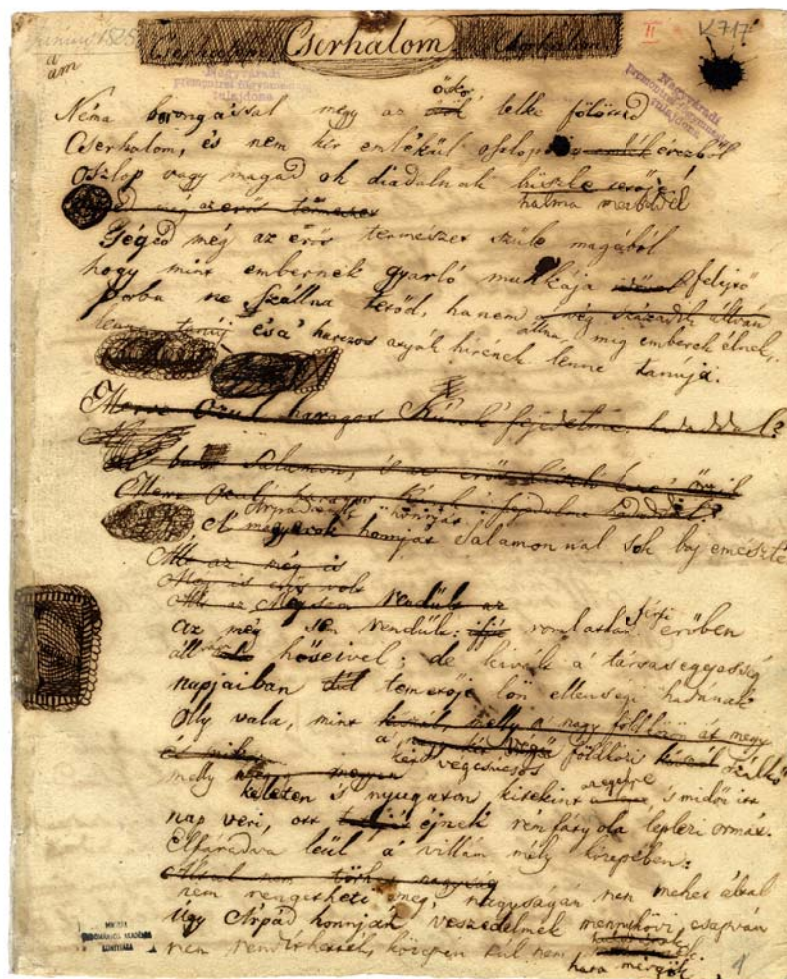
Vörösmarty is így járt el, előfizetőket gyűjtött a *Zalán futásához* és korai, 1826-es drámájához, a *Salamon királyhoz* is.

A *Zalán futása* első kiadása
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 540.011)

A *Zalán futásának* sikere és Kisfaludy Károly, a kor legtekintélyesebb írója is arra ösztökölte Vörösmartyt, hogy maradjon a dicső múltnál. Kisfaludy témát is ajánlott neki: Szent Lászlónak, a lovagkirálynak cserhalmi hőstettét. 1068-ban a kunok betörték az országba, földúlták Erdélyt, és a magyar sereg Kerlés falu mellett, a Cserhalom dombon vette fel ellenük a harcot. A magyarok fényes győzelmet arattak, a krónikák pedig

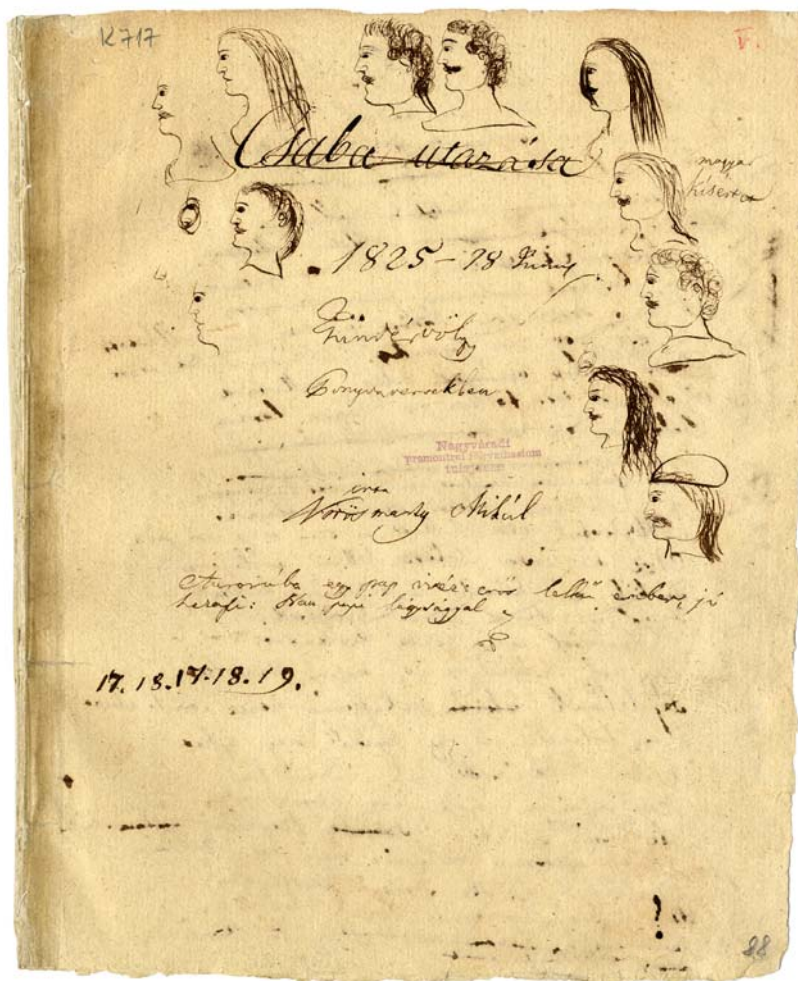
külön megemlézték a daliás László herceget, a későbbi Szent László királyt. Egy kun vitéz lóháton magával ragadott egy szép magyar lányt, de László utolérte, párviadalban legyőzte a kunt, a lányt pedig kiszabadította. A hexameterekben írt elbeszélő költemény, a *Cserhalom* 1825-ben jelent meg, és a romantikus történet „hasonlíthatatlan szépségei” meghódították Vörösmarty kortársait.

A *Cserhalom* kézírata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/1.)

1825 termése a *Tündérvölgy* is, egy másik elbeszélő költemény. A nemzeti tematika folytatódik – az első kiadásban *Ómagyar rege* az alcíme –, a szereplőket a magyar őstörténetből ismerjük, de Vörösmarty kitérőt tett a fantázia – a költő szavával: a „lángképzelődés” – mesevilágába. A Nap fia beavatkozik Csabának, Bendegúz fiának és Döngörének Jevéért, Csaba szerelméért

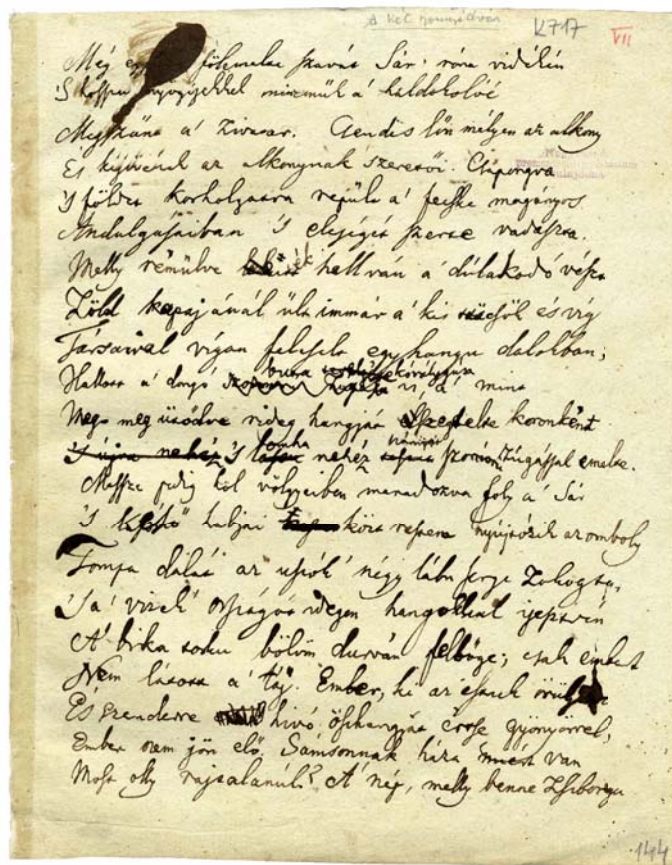
vívott párviadalába, és magával ragadja a lányt Tündérországba. Csaba szerelme keresésére indul, legyőzi az útjába kerülő rémeket, tündéreket, és visszahozza Jevét a földre, ahol boldogan élnek. A *Tündérvölgyet* Petőfi János vitéze elődjének szokás tekinteni, de előbbi inkább romantikus mese, utóbbi pedig inkább népmesei ihletésű.

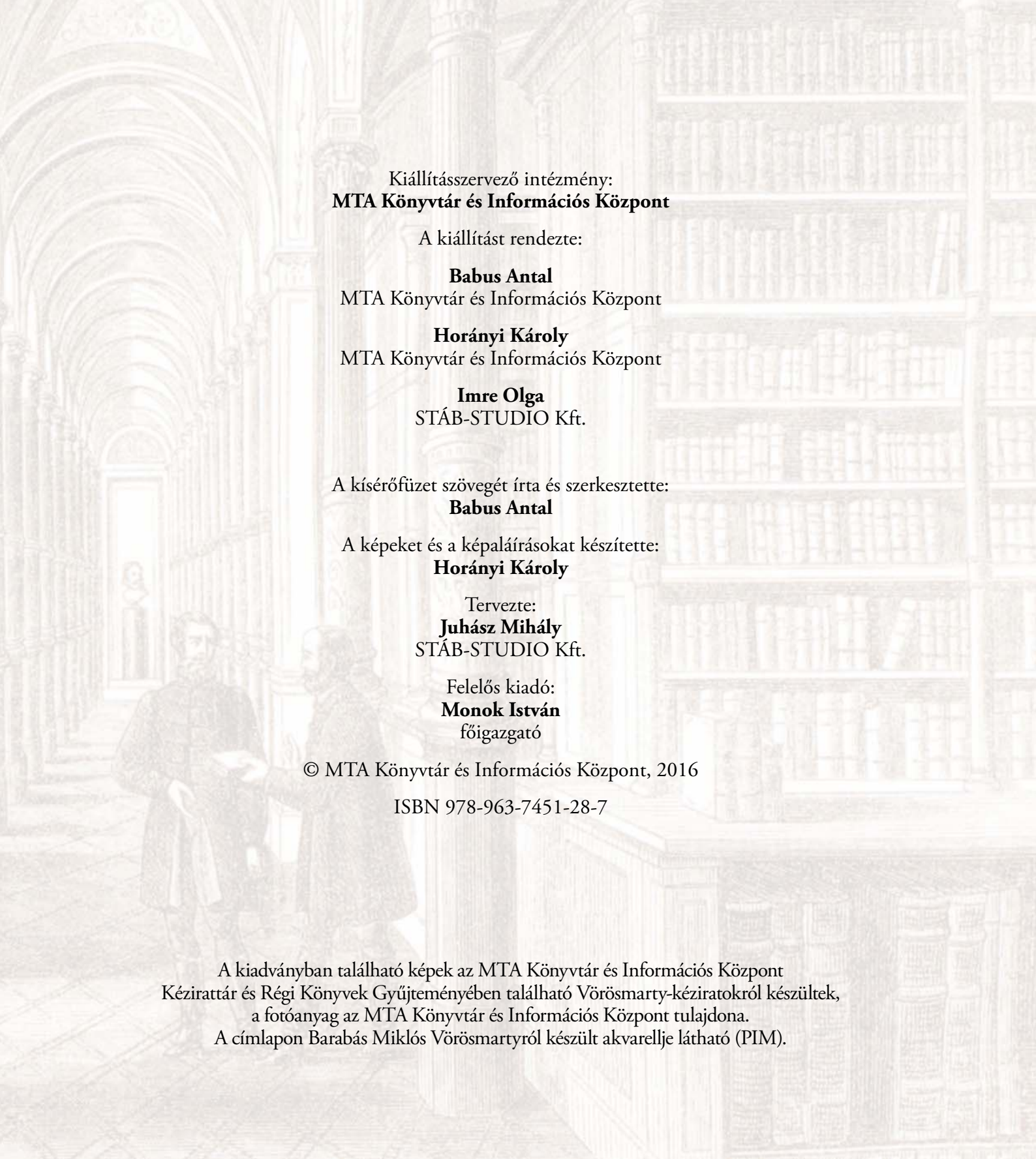
A *Tündérvölgy* kézírata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/4.)

A *Tündérvölgy* arról tanúskodik, hogy Vörösmarty érdeklődése a népköltészet felé fordult, ott remélte megtalálni a sajátosan magyar nemzeti irodalom forrását. A szemléletében bekövetkezett fordulatot a versformával is nyomatékosította. A korábbi klasszikus hexameterek helyett Zrínyi-verset, négyes rímű tizenkettes versszakokat használt. Emberi és költői példaképe, Zrínyi Miklós előtt is hódolt ezzel. Vörösmarty művészetében a mesei, a tündéri elem majd mesedramájában, a *Csongor és Tündé*ben ér a csúcra.

Vörösmarty verses epikai művei közül az 1831-ben hexameterekben írott *A két szomszédvár* a leglenyűgözőbb. Története Kun László idejében, Magyarországon játszódik, de nincs történelmi alapja. Míg a főhős, Sámson Tihamér királya oldalán külhonban harcolt, Káldor, a szomszédos, ellenséges vár ura fiaival orvul kiirtották a Sámsonok teljes nemzetségét. A király jóváhagyásával Tihamér bosszút áll, elpusztítja Káldorékat. Ezért a művéért Toldy Ferenc „eposzi Shakespeare-nek” nevezte Vörösmartyt, aki valóban a legvéresebb Shakespeare-dramák hangulatát idézte fel hatalmas költői erővel.

A két szomszédvár kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/6.)

Kiállításszervező intézmény:
MTA Könyvtár és Információs Központ

A kiállítást rendezte:

Babus Antal
MTA Könyvtár és Információs Központ

Horányi Károly
MTA Könyvtár és Információs Központ

Imre Olga
STÁB-STUDIO Kft.

A kísérfüzet szövegét írta és szerkesztette:
Babus Antal

A képeket és a képaláírásokat készítette:
Horányi Károly

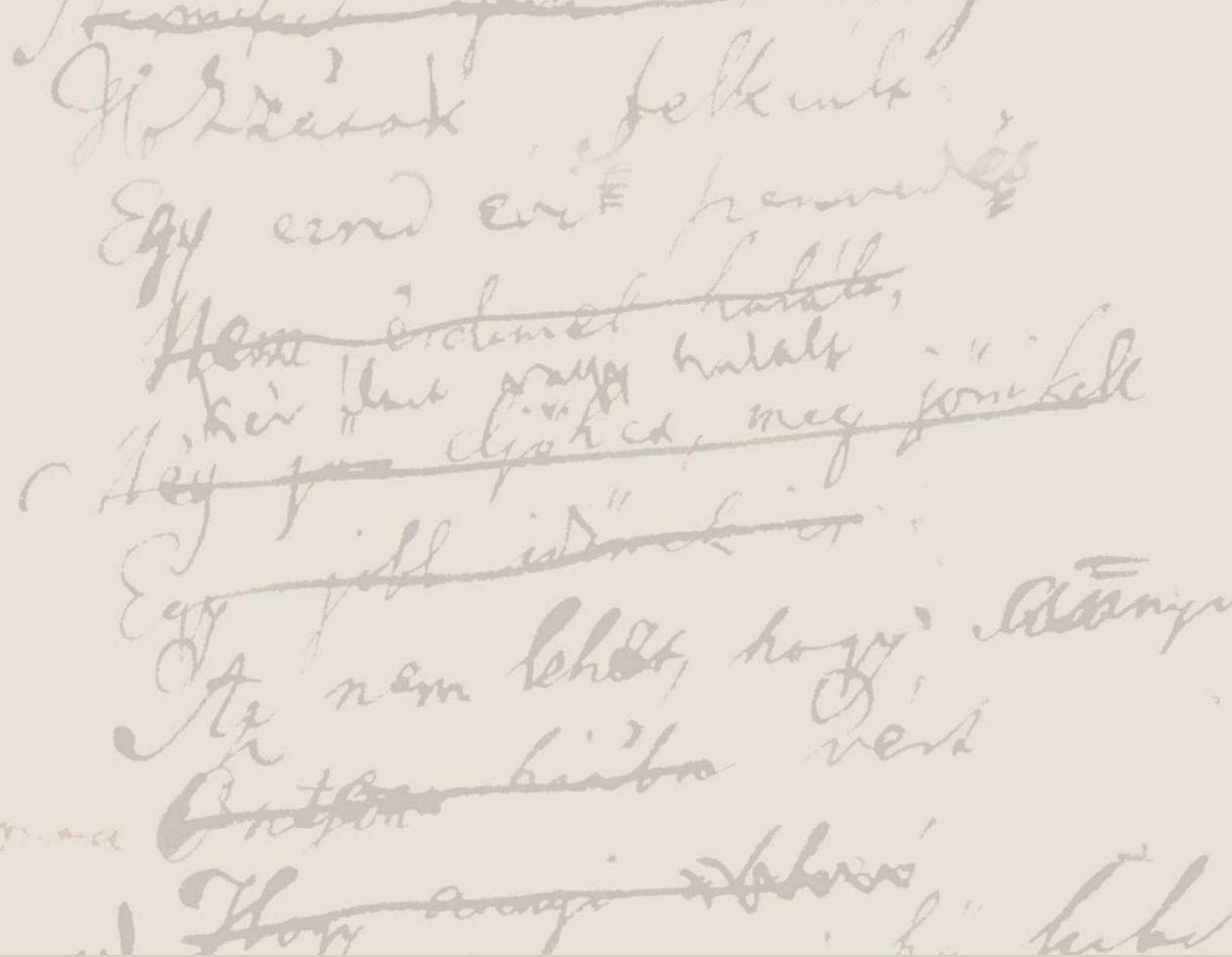
Tervezte:
Juhász Mihály
STÁB-STUDIO Kft.

Felelős kiadó:
Monok István
főigazgató

© MTA Könyvtár és Információs Központ, 2016

ISBN 978-963-7451-28-7

A kiadványban található képek az MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében található Vörösmarty-kéziratokról készültek, a fotóanyag az MTA Könyvtár és Információs Központ tulajdona.
A címlapon Barabás Miklós Vörösmartyról készült akvarellje látható (PIM).

MTA Könyvtár és Információs Központ

Cím: 1051 Budapest, Arany János u. 1.

Telefon: (+36 1) 411 6302

E-mail: mtak@konyvtar.mta.hu

Honlap: konyvtar.mta.hu, vorosmarty.mtak.hu